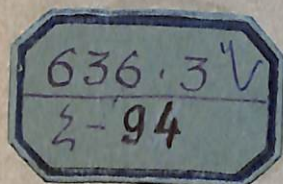


*Հարգանքներ
Հարգանքներ*

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ

ՆՐԲԱԳԵՂՄ, ԿԻՍԱԿՈՊՏԱԲՈՒՐԴ,
ԴՄԱԿԱՎՈՐ ՎՈՉԽԱՐՆԵՐԻ ՅԵՎ
ՆՐԱՆՑ ՄԵՏԻՍՆԵՐԻ ԲՈՆԻՏԻՐՈՎԿԱՅԻ



Հ Ա Յ Պ Ե Տ Հ Ր Ա Տ

636.3 97
3-94

19 NOV 2011

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ

ՆՐԲԱԳԵՂՄ, ԿԻՍԱԿՈՊՏԱԲՈՒՐԴ,
ԴՄԱԿԱՎՈՐ ՎՈՉԽԱՐՆԵՐԻ ՅԵՎ
ՆՐԱՆՑ ՄԵՏԻՍՆԵՐԻ ԲՈՆԻՏԻՐՈՎԿԱՅԻ

(ՍԵԼԵԿՑԻԱՅԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐՈՎ)

Հ Ա Յ Պ Ե Տ Հ Ր Ա Տ

ՅԵՐԵՎԱՆ

1940

17.06.2013

22-229



ИНСТРУКЦИЯ
ПО БОНИТИРОВКЕ ТОНКОРУННЫХ,
ПОЛУГРУБОШЕРСТНЫХ, КУРДЮЧНЫХ
ОВЕЦ И ИХ МЕТИСОВ
(с основными положениями по селекции)

Аршакян, Ереван, 1940 г.

Հաստատված է՝
ԽՍՀՄ Հոգիավորականության և հոգևորականության գործերի
ժողովրդական կոմիտեի
13 ապրիլի 1938 թ.

I. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

1. Խորհանդեսները կազմակերպվում են կոլտնտեսություններում և վոլստերների միջնադասիցներում արագ բարձրացնելու, նրանց վորակական բարելավման և գլխաքանակի աճման հիմնական պայմաններից մեկը ճիշտ կազմակերպված տոհմային զործն է հանդիսանում: Վոլստերներ ունեցող յուրաքանչյուր խորհանդեսներում և կոլտնտեսությունում պետք է անցկացվի սխեմային տոհմային պեղելիքի աշխատանք:

2. Վոլստերների բոնիտիրովկան հատում տարվող տոհմային աշխատանքի հիմքն է հանդիսանում:

Տոհմային զործն յուրաքանչյուր խորհանդեսներում, տոհմային բուծարանում, կոլտնտեսային տոհմային ֆերմայում ճիշտ կազմակերպելիս ամեն տարի պետք է վոլստերների բոնիտիրովկա անցկացվի: Վոլստերների բոնիտիրովկան կայանում և առանձին կենդանիների արտաքին նշանների և տնտեսական ուղատակար հատկանիշների ու միջնադասիցի գնահատման մեջ: Բուծման ժամանակ բոնիտիրովկայի տվյալները անհրաժեշտ նյութ են հանդիսանում մայր կենդանիներին ճիշտ կերպով խոյեր բնորոշելու համար:

II. ՍԵԼԵԿՑԻԱՅԻ ՇԻՄՆԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐԸ

ՆՐԱՍԳԵՂՄ ՅԵՎ ԿԻՍԱԿՈՊՏԱԲՈՒՐԴ ՎՈՁԵԱՐՆԵՐԻ ՍԵԼԵԿՑԻԱՅԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆԸ

Համ. Կ(բ)Կ Կենտկոմի և ԽՍՀՄ Ժողկոմխորհի 1936 թ. մարտի 7-ի «Նրբագեղմ վոչխարաբուծությունը դարգացման պետական պլանի մասին» վորոշման համաձայն նրբագեղմ վոչխարները հանդիսանում են հիմնական տոհմային այն մատերիալը, վորի վրա յե հիմնվում վոչխարաբուծության վերակառուցման գործը ԽՍՀՄ-ում:

Նրանց նշանակությունը, վորպես բարելավող ցեղի, առաջին հերթին ընտրովում և նրանով, վոր նրանք բուրդ մշակող արդյունաբերության համար անհրաժեշտ միատարր նուրբ բուրդ են տալիս և ոժտված են քրդատվության բարձր մթերատվությամբ:

Նրբագեղմ և կիսակոպտաբուրդ վոչխարների վրա սելեկցիան աշխատանք տանելու հիմնական նպատակը պետք և բրդի և մսի մթերատվության բարելավումը լինի: Բարելավելով վոչխարների բրդի, մսի մթերատվությունը, անհրաժեշտ և կատարել նաև բազմապտղության սելեկցիա, վորովհետև բազմապտղությունը հսկայական նշանակություն ունի հոտի վերարտադրման տեմպերը բարձրացնելու գործում: Նրբագեղմ և կիսակոպտաբուրդ վոչխարների վրա սելեկցիոն աշխատանք տանելու պարտադիր պայմաններից մեկը պետք և հանդիսանա լավ առողջությունը և կենսունակությունն ապահովող վոչխարների ամուր կոնստիտուցիան և անարատ երատրեքերը, ինչպես նաև ժառանգական անոմալիաների և ալանդակությունների տարածման դեմ տարվող պայքարը:

Նրբագեղմ և կիսակոպտաբուրդ վոչխարների բրդի և մսի մթերատվության բարձրացման և բարելավման սելեկցիան պետք և տարվի հետևյալ ուղղությամբ.

Ա) բրդի խուզը (քանակը) ավելացնելու ճանապարհով.

ա) բրդի յերկարացման միջոցով.

բ) բրդի խտությունն ավելացնելու միջոցով.

գ) փոքի մասի բրդակալումը, ինչպես նրա վրա բուսնող բրդի խտությունը, նույնպես և նրա յերկարությունը բարելավելու միջոցով.

Ը) բրդի բարակության և միահավասարության բարձրացումը մինչև այն աստիճանի, վորն ընդունված և նրբագեղմ և կիսակոպտաբուրդ վոչխարների առանձին ցեղերի և տիպերի համար.

Դ) կենդանի քաշը բարձրացնելու միջոցով.

Ե) կենդանիների վաղահասությունը բարձրացնելու միջոցով:

ՍԵԼԵԿՑԻԱՅԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՄԵԹՈԴԻԿԱՆ

Սելեկցիոն աշխատանքի մեթոդիկան պետք և իրենից ներկայացնի տնտեսության կոնկրետ պայմաններին ու խնդիրներին ամենից շատ համապատասխանող տոհմային անասունների ընտրության և եզ կենդանիների գուգավորման համար արտադրողներ ընտրելու մեթոդների ճիշտ գուգակցումը:

Ընտրությունը պետք և կատարվի հետևյալ՝ գնահատման հիման վրա՝

ա) ֆենոտիպի, ըստ բոնիտիրովկայի և մթերատվության հաշվառման տվյալների.

բ) ծագման տվյալների.

գ) սերնդի վորակի տվյալների:

Ընտրության վողջ սխառմի հիմնական մոմենտը հանդիսանում և ընտրությունն ըստ ֆենոտիպի (բոնիտիրովկա և մթերատվություն):

Սելեկցիոն աշխատանքի սկզբում բոլոր վոչխարները բոնիտիրովկայի յեն յենթարկվում և խոյերի, մայրերի ու մատղաշների (տարեկանների) լավագույն մասը առանձնացվում և հոտի տոհմային կորիզ հանդիսացող ելիտային խմբի մեջ:

Բացի այդ, ընթացիկ տարվա սերունդը ծծից կտրելու ժամանակ առանձնացվում են լավագույն անասունները (եզ և վործ մատղաշներ) ելիտայի ռեմոնտի համար:

Ելիտային խմբում առանձնացվում են լավագույն ֆենոտիպ ունեցող այն կենդանիները (խոյերը, մայրերը, շիշակները, խոիկները), վորոնք համապատասխանում են հոտի համար նախա-

տեսնված ուղղութեանը և վոչխարների տիպին: Դրա հետ միա-
աին ելիտայի մեջ կարելի չէ առանձնացնել այն կենդանիներին,
վորոնք չնայած վոր չեն համապատասխանում վոչխարների
առկալ տիպին, սակայն ուժոված են աչքի ընկնող առանձին հատ-
կանիշներով, վորոնք կարող են ողտագործվել ցանկալի տիպ
ստեղծելու համար, վորի մասին պետք է հայտնվի Խորհրդակ-
սութեանների ժողովման տի վոչխարաբուծական խորհրդակցու-
թեանների Գլխավոր վարչութեանը:

Ելիտային խմբում առանձնացվում են ներառեղծ հոտից
I դասի լավագույն կենդանիները — սույն հրահանգին կցված
«Ելիտայում և I դասում առանձնացվելիք կենդանիների վորա-
կական ցուցանիշները» (հավելված № 3) աղուսյակի համապա-
տասխան: Այն դեպքում, յերբ այդպիսի կենդանիների քանակը
շատ քիչ է, թույլատրվում է ելիտային խմբի մեջ առանձնացնել
սահմանված ցուցանիշներից ցածր, սակայն I դասի համեմատ բըր-
դի մթերատվութեամբ և կենդանի քաշով 10—20%-ով ավելի բար-
ձր ցուցանիշներ ունեցողները: Ելիտային խմբում կենդանիների
վերջնական դասելը կատարվում է կենդանիների աշնան վերա-
նայումից հետո, հաշվի առնելով կենդանի քաշի աճյալները և
բրդի քանակը:

Անասուների կենդանի քաշը վորոշվում է առանց բրդի,
մատղաշներինը — խուզից հետո, վոչ ուշ, քան հուլիսի 1-ը, իսկ
հասակավորներինը — վոչ ուշ, քան հոկտեմբերի 1-ը:

Հետագայում ամեն տարի ելիտային մայրերից մատղաշնե-
րին ծծից կտրելուց կատարվող վերանայման ժամանակ առանձ-
նացվում են եզ և արու մատղաշների լավագույն խմբեր (ցու-
ցահանդեսային խմբեր), վորոնց համար կերակրման և խնամքի
լավագույն պայմաններ են ստեղծվում:

Այս խմբի լավագույն խոյիկները հետագայում, առաջին հեր-
թին, հոտի արտադրողների ռեմոնտի մեջ են անցնում:

Տոհմային աշխատանքի սկզբում, յերբ կենդանիների ժա-
ռանգական հատկանիշները վերաբերյալ չկան աճյալներ, մաքուր
բուծման համար ընտրվում են իրենց արտաքին նշաններով (ֆե-
նոտիպով), բոնիտիբոլիայի և մթերատվութեան աճյալներով լա-
վագույն խոյերը:

Կենդանիների ծագման աճյալների առկայութեան դեպքում,
միատեսակ ֆենոտիպ ունեցող խոյերից, բուծման համար ընտրե-

վում են այն խոյերը, վորոնք ծագել են լավագույն կենդանիներ-
ից:

Այն դեպքում, յերբ տնտեսութեան հոտում ցանկալի տիպի
խոյեր բացակայում են, անհրաժեշտ է այդպիսիները ներմուծել
տոհմային այլ տնտեսութեաններից:

Հոտը ցանկալի ուղղութեամբ կատարելագործելու և արյան
թաքմացում անցկացնելու համար անհրաժեշտ է նաև այլ տնտե-
սութեաններից բարձրարժեք խոյեր ներմուծել:

Վոչխարների բաղմապտղութեանը բարձրացնելու նպատա-
կով սեկեկցիայի համար խոյեր ընտրելիս առավելութեանը տըր-
վում է այն խոյերին, վորոնք մթերատվութեան նկատմամբ այլ
հավասար պայմաններում ծագել են շուրջ և յերեք գառ տվող
մայրերից:

Խոյերի ավելի լրիվ գնահատութեանը և ճիշտ ընտրութեանը
կարող է կատարվել այն դեպքում, յերբ լավագույն ֆենոտիպի
խոյերը հայտնաբերված են վորպես բարելավողներ, նրանցից
ստացված սերնդի վորակի գնահատման միջոցով: Դրա համար էլ
ելիտայում, նույնպես և դասային հոտերում ողտագործելու համար
քնտրած խոյերը պիտի պարտադիր կերպով ստուգվեն ըստ սերնե-
րի վորակի — իրենց աշխատանքի հենց առաջին տարուց:

Ելիտայի ռեմոնտը, վորպես կանոն, պիտի կատարվի ելիտա-
յին խմբի մայրերից ստացված լավագույն ֆենոտիպ ունեցող
խոյիկների և շիշակների հաշվին (մարմնակազմ, եկատերյեք, մթերա-
տվութեան), սակայն դասային մայրերի եզ սերունդը, վորն աչքի
չէ ընկնում իրեն մթերատվութեամբ, նույնպես կարող է ընդգրկվել
ելիտայում:

Ելիտայում տարվող սեկեկցոն աշխատանքի հիմնական մեթոդ-
ները հանդիսանում են.

ա) արտադրողների գենոտիպի հայտնաբերումը (առաջին
հերթին խոյերի) և աճյալ հոտի համար ավելի արժեքավոր գենո-
տիպ ունեցող կենդանիների առանձնացումը.

բ) կենդանիների արժեքավոր գենոտիպի կայունացումը և
քաղմացումը՝ խոյերին անհատապես մայրեր կցելու և գծային
բուծում կատարելու միջոցով.

գ) զանազան գենոտիպերի և գծերի կոմբինացման միջոցով,
հոտի համար ընտրված ուղղութեան համապատասխան, արժեքավոր
կենդանիների ստեղծումը.

դ) վատ գենոտիպի կլանում լավ գենոտիպով:

Եկիտայում տարվող վողջ տոհմային աշխատանքը կատարվում է անհատական բոնիտիլով կայի, մթերատվության անհատական հաշվառման հիմունքով և մայրերին ղուգավորելու համար վորոշ խոյեր ընտրելու միջոցով:

Սեիկցիոն աշխատանքների սկզբնական շրջանում եկիտայում մայրերին ղուգավորելու համար վորոշ խոյեր ընտրելը (ՈՐՃՈՐ) պետք է կատարվի ըստ ֆենտտիպի, իսկ հետագայում կենդանիները ըստ սերնդի վորակի հայտնաբերելիս կատարվում է ըստ ֆենտտիպի և գենտտիպի:

Մայրերին ղուգավորելու համար խոյերի ընտրությունը եկիտային հոտերում տարվում է բացառապես անհատական և ըստ գծերի եկիտային մայրերին լավագույն ստուգված խոյեր նշանակելու միջոցով:

Վորեն խոյի հետ լավ սերունդ տված մայրերը ղուգավորելու համար ընտրվում են նույն խոյի կամ ել նույն գծի խոյերի հետ: Խոյի սերունդը մի շարք վայրեջր պենեղացիաներով հանդերձ կազմում է տվյալ խոյի գիծը:

Գծի հիմնադրումը կատարվում է գծի հիմնադրող խոյի վողջ սերնդի հայտնաբերման և անհատական հաշվառման միջոցով նաև այն մայրերի, վորոնք սերունդ են տվել տվյալ խոյից, վորոնց նշանները հիմնականում համապատասխանում են հիմնադրված գծի հատկանիշներին:

Տվյալ գծի ցանկալի հատկանիշները կենդանիների մեջ կայունացնելը կատարվում է գլխավոր վարչության (ГЛАВКА) հատուկ ցուցմունքների համաձայն — յուրաքանչյուր խորհրդատիստության համար առանձին վերցրած:

Ազգակցական բուժման համար թույլատրվում են միմիայն այն խոյերը և մայրերը, վորոնք ունեն լավ առողջություն, ամուր և ուժեղ կոնստիտուցիա, առանց վորեն թերությունների, սերնդի մեջ այդ թերությունները կայունացնելուց խուսափելու համար:

Ազգակցական բուժումից ստացված սերունդը պիտի յենթարկվի առանձնապես մանրադնին և խիստ ստուգման, և այն բոլոր կենդանիները, վորոնք կոնստիտուցիայի և առողջության թուլացման փոքր նշաններ կունենան, վոչ մի դեպքում չպետք է թույլատրվեն ազգակցական հետագա բուժման համար: Վորեն գծի մեջ ազգակցական բուժման անբարենպաստ հետեվանքներ հայտ-

նաբերելիս անհրաժեշտ է անցնել այդ գծի արամախաճմանը մի այլ գծի հետ, վորն իր մթերատվության ընտրութով մոտ է այդ գծին, սակայն դերժ է առաջին գծի մոտ նկատված բացասական յերեվություններից: Նոր գենտտիպեր և նոր գծեր ստեղծելու համար կիրառվում է միջգծային տրամախաչում և ընտրություն գծերի միջև: այսպես, որինակ, յեթե մեկ գծի արտադրողը տրամախաչվում է մի այլ գծի մայրերի հետ, ապա սերնդից ընտրվում են այն խոյիկները և շիշակները, վորոնց ֆենտտիպը իրենից ներկայացնում է այն հատկանիշների ամենահաջող ղուգակցումը, վորոնց միացումը մեկ գծի մեջ ցանկալի յի: Խոյիկները հետագայում ստուգվում են ըստ սերնդի վորակի:

Դրանցից այն կենդանիները, վորոնք լավ արդյունքներ կտան, կտրամախաչվեն սինտեզացվող գծերից ստացված մայրերի հետ (կիսաբույրեր):

Դասային հոտում խոյերն ոգտագործելիս անհրաժեշտ է պահպանել հետեվյալ կանոնները. առաջին դասի մայրերին նշանակվում են ղուգավորման համար եկիտային և I դասի նորմալ տիպի խոյեր (դասային մայրերին ղուգավորելու համար նշանակվող լավագույն խոյերից), II և IV դասի մայրերի ղուգավորման համար նշանակվում են եկիտ և I դասի բրդի յերկարությամբ աչքի ընկնող խոյեր, III դասի մայրերին նշանակվում են եկիտ և I դասի բրդի խտությամբ աչքի ընկնող խոյեր:

Ազգակցական բուժումը դասային հոտում չի թույլատրվում: Լավագույն խոյերը դասային հոտում պետք է տվել լրիվ ոգտագործվեն:

Յուրաքանչյուր տարի գտրման բոնիտիլով կայի ժամանակ կատարվում է տոհմային խոյերի նշանակումը յուր հոտի մայրերի վրա:

Խոյերի լրիվ բնութագրումը և նրանց նշանակումը բոնիտիլով կայի հաշվետվության հետ միասին ներկայացվում է ըստ սովորների — համապատասխան գլխավոր վարչությանը, ըստ կոլխոզների և պետրուժարանների — յերկրային (մարզային) հոգվարչությունների անասնապահական բաժնի պետին:

Հիշյալ պլանները ներկայացվում են վոչ ուշ, քան ղուգավորման սկզբից 2 ամիս առաջ: Զուգավորումից առաջ հիշյալ պլանները ճշտվում են ընթացիկ և անցյալ տարիների սերնդի վորակի պարտադիր հաշվառման հիման վրա:

Գլխավոր վարչությունները պարտավոր են ստուգել տոհ-

մային խոյերի նշանակման ճշտությունը աեղում, խորհրդատեսություններում, զուգավորումից առաջ մասնագետների գործուղման միջոցով:

Տոհմային խոյերի ոգտագործման պլանների ներկայացման հետ միաժամանակ սովխոզները պարտավոր են ներկայացնել համապատասխան գլխավոր վարչություններին լավագույն պահեստի տոհմային խոյերի մանրամասն բնութագրման ցուցակները, նպատակ ունենալով հաշվի առնել դրանց և հնարավորությունները պահեստի տոհմաին խոյերը հանձնելու այլ անտեսության, վորն ունի վատ արտադրողներ:

ԽՈՅԵՐԻ ՍՏՈՒԳՈՒՄՆ ԸՍՑ ՍԵՐՆԳԻ

Ընտրված լավագույն խոյերը, վորոնք նշանակվում են հոտում աշխատելու համար, պարտադիր կերպով պիտի ստուգվեն ըստ սերնդի: Այդ աշխատանքը կատարվում է հետևյալ կերպ.

1. Գառներին ծծից կտրելու ժամանակ ելիտ մայրերից ու լավագույն խոյերից ստացված արու սերնդից ընտրվում են լավագույն ֆենոտիպ ունեցող գառների խումբ՝ քանակով 50 — 100 զլուխ:

2. Այդ խոյիկները պիտի գրվեն կերակրման և խնամքի լավագույն պայմանների մեջ:

3. Մեկ տարեկան հասակում այդ խոյերը անհատական բոնիտիրովկայի յեն յենթարկվում և զրանցից ամենալավերը նշանակվում են իր հոտի արտադրող խոյերի ռեմոնտի համար:

4. Աշնանը, նախքան մայրերի զուգավորումը, այդ խոյերը լրացուցիչ կերպով վերադասվում են: Բոնիտիրովկայի, մթերատվության, ծագման և սերմի վորակի հաշվառման տվյալների հիման վրա այդ խոյերից ամենալավերը նշաղծվում են նախնական ստուգման — ըստ սերնդի: Նպատակ ունենալով պարզելու տարբեր տարիներում առանձնացված լավացնող ճանաչված խոյերի համեմատական արժեքը, առաջին անգամ ստուգման զրվող խոյերի խմբի մեջ ավելացվում է նախորդ տարիներում առանձնացված լավացնող ճանաչված խոյերից մեկը:

5. Այդ խոյերի ստուգումը ըստ նրանց տված սերնդի վորակին, պետք է կատարվի I դասի մայրերի վրա: Այդ նպատակի համար ընտրված I դասի մայրերը իրենց ֆենոտիպով պետք է ավելի միատարր լինեն և կաղմվեն մեկ-յերկու հոտերի մեջ: Այդ մայրերը պետք է համարակալված լինեն:

6. Ըստ սերնդի ստուգվող յուրաքանչյուր խոյ պետք է ծածկի վոչ պակաս 80—100 մայր:

Մանրություն.— Այն անտեսություններում, վորտեղ սելեկցիոն աշխատանքը արդեն մի շարք տարիներ է անցկացվում, թույլատրվում է կատարել խոյերի զուգահեռ ստուգումը սերնդի միջոցով, այն լւբի (դասի) մայր վոչխարների միջոցով, վորոնց վրա հետագայում նախատեսվում է ոգտագործել տվյալ խոյին:

7. Զուգավորման ժամանակ կատարվում է ստուգման զրվող յուրաքանչյուր խոյի ծածկած մայրերի հաշվառում և զրանց վում է զուգավորման և ծնի մատյանի մեջ (սահմանված ձևով):

8. Խոյերին սերնդի միջոցով ստուգելիս, դառան ծնվելիս, ծծից կտրելիս և մեկ տարեկան հասակում կատարվում է սերնդի անհատական վորակի լրվ հաշվառում սելեկցիայի յենթակա անհատական վորակի լրվ հաշմանված է տվյալ ցեղի համար: այն հատկանիշների գծով, վորը սահմանված է տվյալ ցեղի համար:

9. Ստուգվող խոյերից ստացված սերունդը ձևավորվում է առանձին սեռական խմբերի և զրվում է կերակրման և խնամքի միատեսակ պայմանների մեջ, ապահովելով մթերատվության մաքսիմալ արտահայտումը:

10. Գառների անհատական բոնիտիրովկան ծծից կտրելու ժամանակ և մեկ տարեկան հասակում կատարելիս յուրաքանչյուր ստուգվող խոյից ստացված սերնդի վորակը աշխաղափով չյուր ստուգվող խոյից ստացված սերնդի վորակը համար կատարվում է գառների խմբավորում ըստ առանձին խմբակների, ըստ նրանց ծագման (հայրական գծով):

11. Խոյերին սերնդի միջոցով նախնական գնահատման յենթարկելու համար կատարվող նյութերի մշակումը սերնդի մեջ սելեկցիայի յենթակա հիմնական հատկանիշների գծով է տարվում (տիպը, կենդ. քաշը ծնվելիս և ծծից կտրելուց, բրդի յերկարությունը, բարակությունը, խտությունը և այլն):

Նյութերի մշակումը վերջնական գնահատման համար (մեկ տարեկան հասակում) տարվում է նույն հատկանիշներով, ինչ տարեկան հասակում մշակման ժամանակ, բացառությամբ գառների վոր նախնական մշակման ժամանակ, բացառությամբ գառների կենդանի քաշին ծծնվելու մոմենտին և ծծից կտրելու ժամանակ, լրացնելով բրդի խուղի ցուցանիշները, յուրաքանչյուր դասի գառների տոկոսը, գառների կենդանի քաշը մեկ տարեկան հասակում և այլն:

12. Նյութերի մշակումը տարվում է սերնդի գծով միջին մեծությունները հաշվարկելու, ինչպես նաև յուրաքանչյուր հատկանիշի գծով ըստ լավ և վոչ ցանկալի շեղումներ ունեցող գառների տոկոսը հաշվելու և զրանց բոլոր ստուգվող խոյերից ստաց-

ված սերնդի համապատասխան տվյալների հետ գույադրելու միջոցով:

13. Ստուգման արդյունքների վերլուծման հիման վրա սահմանվում է յուրաքանչյուր խոյի տոհմային արժեքը և վորոշվում նրա պիտանիությունը այս կամ այն խմբի մայրերի համար վորպես արտադրող ոգտագործելու նպատակով:

14. Սերնդի վորակով ստուգվող խոյերի նախնական գնահատումը անց է կացվում գառներին ծծից կտրելու ժամանակ կատարվող նկարագրություն և կշռելու տվյալներով: Այդ գնահատման հիման վրա կազմվում է մոտակա տարում խոյերին ոգտագործելու պլանը: Մեկ տարեկան հասակում մատղաշների բոնիտիքով կայի յենթարկելուց, խուզելուց և կշռելուց հետո կազմվում է ստուգվող խոյերի լրիվ գնահատականը՝ համաձայն նրանց ալված սերնդի վորակին:

Հետագայում ելիտ հոտի մեջ աշխատող բոլոր խոյերից ստացված սերունդը (անկախ վորակից, տարիքից և ելիտայի վրա ոգտագործելու ժամկետից) յուրաքանչյուր տարի պետք է ստուգվի ըստ ֆենոտիպի և համեմատվի իրար հետ:

Յուրաքանչյուր տարի ելիտայում աշխատելու համար թողնվում են միայն լավագույն սերունդ տվող խոյերը: Խոյերի նշանակումը մայրերին արդեն կատարվում է՝ հաշվի առնելով սերնդի ստուգման արդյունքները: Իրենց սերնդի վորակով ալելի արժեքավոր հանդիսացող խոյերը պետք է ոգտագործվեն մաքսիմալ բեռնվածությամբ՝ սելեկցիոն աշխատանքների պլանի համապատասխան: Խոյերին նրանց սերնդի վորակով ստուգելու ուրինակելի տեղեկագիրը և զրա բացատրականը կցվում է (տես հավելված № 1):

Տնտեսություն սելեկցիոնները պարտավոր է ամեն տարի հետեւել ստուգման զրվող խոյերից ստացված սերնդի վորակին:

III. ՆՐԲԱԳԵՂՄ ՅԵՎ ՆԻՍԱԿՈՊՏԱԲՈՒՐԴ ՎՈՋԻԱՐՆԵՐԻ ԲՈՆԻՏԻՐՈՎԱԿԱՆ

1. Բոնիտիքով կայի յենթակա յեն խորհրդային տնտեսությունների և կոլտնտեսությունների ու կոլտնտեսականների պատկանող բոլոր գտարյուն նորագեղմ և կիսակոպտարուրդ վոչխարները և կոպտարուրդ վոչխարների մետիսները այդ ցեղերի հետ Բոլոր ցեղերի ամորձատված վոչխարները բոնիտիքով կայի յեն յենթարկվում:

2. Վոչխարների բոնիտիքով կան կատարվում է գարնանը խուզելուց առաջ: Առաջին անգամ բոնիտիքով կայի յենթարկվող հոտերում բոնիտիքով կայի յեն յենթարկվում 1 տարեկան և բարձր հասակ ունեցող վոչխարները: Բոնիտիքով կայի յենթարկված վոչխարների սերունդը բոնիտիքով կայի պիտի յենթարկվի մեկ տարեկան հասակում:

Դասային հոտի մայրերի համար մեկ տարեկան հասակում կատարվող բոնիտիքով կան վերջնական և համարվում, իսկ ելիտային դասված մայրերի և արտադրող խոյերի համար—նախնական, վորը լրացվում է յերկրորդ լրիվ բոնիտիքով կայով, վորը կատարվում է յերկու տարեկան հասակում: Տոհմային նպատակով վաճառքի յենթակա բոլոր խոյերը համարակալվում են համարով և տնտեսական բոնիտիքով կայի յեն յենթարկվում:

3. Սերնդի վորակով ստուգվող խոյերի կողմից ծածկված ելիտ կամ դասային մայրերից ստացված մատղաշները, բացի մեկ տարեկան հասակում բոնիտիքով կայի յենթարկվելուց, ծնվելու ժամանակ և 4—5 ամսական ծծից կտրելիս յենթարկվում են նկարագրման և նախնական գնահատման:

Ծնվելու ժամանակ վորոշվում է գառների կենդանի քաշը, նկարագրվում է գունավորումը, անոմալիաների և այլանդակությունների առկայությունը, իսկ ծծից կտրելու ժամանակ անց է կացվում գնահատական հետեյալ հատկանիշների գծով.

1՝ ալիպի, 2-րդ՝ բրդի խտություն, 3-րդ՝ բրդի յերկարություն, 4-րդ՝ բրդի բարակություն, 5՝ վոսկրակազմի զարգացման, 6՝ յեղջյուրավորություն (պրեկոտների համար), 7՝ կենդանի քաշի, 8՝ ընդհանուր գնահատականի գծով: Այդ գնահատականը կատարվում է հասակավոր կենդանիների համար սահմանված մեթոդիկայով, բայց զասերի նշումը կենդանիների վրա չի կատարվում:

4. Սահմանվում են բոնիտիքով կայի յերկու տեսակներ՝

ա) տնտեսական բոնիտիքով կա, վորի ժամանակ յուրաքանչյուր կենդանի մանրամասն նկարագրման և յենթարկվում, ըստ վորում բոնիտիքով կայի տեղեկագրերում գրանցվում են նրա առանձին հատկանիշները.

բ) դասային բոնիտիքով կա, վորի ժամանակ վոչխարները իրենց կոնստիտուցիայի և մեթերատվության հիմնական նշաններով ստորաբաժանվում են առանձին դասերի, բայց այդ հատկանիշների գրանցումը չի կատարվում I—III—IV դասերի նկատմամբ: Բոնիտիքով կայի ժամանակ առաջին դասի կենդանիները

նշվում են ականջի կտրվածքով, ընդունված ձևով: Առաջին դասի լավագույն կենդանիները, վորոնք հետազոտում (2 տարեկան դառնալուց) կարող են գրանցվել Շ. Տ. Գ., սակայն չեն բավարարում տնտեսության ելիտայի պահանջներին, բացի դասային կտրվածքից, համարակալվում են նույնպես, ինչպես և ելիտան, և անհատական բոնիտիրովկայի յեն յենթարկվում:

Այս բոլոր գրանցումները կատարվում են ըստ բանալու: Հետազոտում խուզելու ժամանակ հաշվի յեն առնվում վոչխարի տված անհատական բրդի քանակը, կենդանի քաշը: Այդ տվյալները մտցվում են 1 դասի կենդանիների բոնիտիրովկայի տեղեկագրի մեջ:

ա) ԳԱՍԱԳԵՆ ԲՈՆԻՏԻՐՈՎԿԱ

5. Բոնիտիրովկայի ժամանակ յուրաքանչյուր կենդանուն ստուգելու միջոցով վոչխարների ամբողջ հոտը 4 դասի յեն բաժանվում, ըստվորում I դասի լավագույն կենդանիները առանձնացվում են ելիտային (ընտիր խմբի մեջ): Կենդանուն այս կամ այն դասին վերագրելու հիմնական ցուցանիշը (կրիտերիումը) ծառայում են մսի, բրդի մթերատվությունն ու կոնստիտուցիան: Առաջին դասի և ելիտայի մեջ ընտրվում են կենդանիներ, հաշվի առնելով նրանց մթերատվության հիմնական ցուցանիշները, վորը մատնանշված և տարբեր ցեղերի համար:

Մանրաբլբուն.—Անկախ բրդի վորակից և եքստերյերից, նրբաբուրդ սև և խայտադղեա խոյիկները խոտանվում են հոտից: Սև և խայտադղեա շիշակները փոխադրվում են IV դասը,—նպատակ ունենալով զտարյուն հոտերը ազատել այդ կենդանիներից: Առանձին դասերի այս կամ այն հատկանիշը, վորոնց հիման վրա ստորաբաժանվում են կենդանիները, բոնիտիրովկայի ժամանակ յուրաքանչյուր ցեղի համար առանձին և սահմանվում:

6. Բոնիտիրովկայի ժամանակ I—III—IV դասերում առանձնացված կենդանիների նկատմամբ բոնիտիրովկային առանձին հատկանիշների գրանցումներ (բրդի յերկարություն, բարակություն, խտություն և այլն) չեն տարվում, դրանք անհատական համար չեն ստանում, դրանց համար տոհմային անհատական քարտ չի լրացվում, այլ միայն ականջների վրա սահմանված կարգով կտրվածքներ են արվում (բոնիտիրովկայի ունեւիով):

Բրդի վորակի փոփոխությունները դասային հոտի վոչխարների մոտ, վորոնք չունեն համարներ, լավագույն ձևով հաշվի առնելու նպատակով նրբաբուրդ հոտերում դասային բոնիտիրովկայի անցկացման ժամանակ խորհուրդ և տրվում դասը ցույց տվող նշումի հետ միաժամանակ կատարել նաև յուրաքանչյուր

կենդանու բրդի յերկարության և բարակության գրանցումները: Այդ գեպքում դասային կենդանիների անհատական համարակալում չի կատարվում:

բ) ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ԲՈՆԻՏԻՐՈՎԿԱ

7. Առաջին դասից ելիտային (ընտիր խումբը) առանձնացված կենդանիները բոնիտիրովկայի յեն յենթարկվում անհատական, ըստվորում յուրաքանչյուր կենդանի բոնիտիրովկայի յենթարկվող ցեղի համար սահմանված բանալու գործադրման միջոցով մանրամասն նկարագրման և յենթարկվում: Բոնիտիրովկայի ժամանակ հիշյալ կենդանիների ականջներին կամ յեղջուրներին համարներ են դրվում, յուրաքանչյուրի համար լրացվում և տոհմային հատուկ քարտ սահմանված ձևով, վորի մեջ մտցվում և ցեղը, սեռը, տարիքը, կենդանու ծագումը, նրա մթերատվությունը (բրդի խուզը, կենդ. քաշը և այլն), բոնիտիրովկայի ժամանակ նրջվող գնահատման տվյալները և այլ հատկանիշները:

8. Մեկ տարեկան նրբադեղմ վոչխարների անհատական բոնիտիրովկան հետեւյալ նշաններով և կատարվում՝ 1) ցեղը և տիպը, 2) բրդի խտությունը, 3) բրդի յերկարությունը, 4) բրդի բարակությունը, 5) բրդի վոլորվածությունը, 6) գեղմի միահավասարությունը (уравненность), 7) ճարպաքրտինքը, 8) վոսկրակազմի զարգացումը, 9) զլխի, վոտքերի և փորի բրդակալված լինելը, 10) եքստերյերը, 11) կենդանու մեծությունը, 12) յեղջուրներ ունենալը (պրեկտաների համար), 13) ընդհանուր գնահատականը. բացի այդ հատկանիշներից, տոհմային քարտի մեջ խուզից հետո գրանցվում են՝ բրդի տարեկան խուզը, կենդանի քաշը (առանց բրդի) և կենդանուն բնորոշող այլ տվյալներ:

9. Նրբադեղմ վոչխարների բոնիտիրովկան անցկացնելու ժամանակ սահմանվում են կենդանիների առանձին հատվածների գնահատման հետեւյալ կանոնները և դրանց գրանցումը բոնիտիրովկային հետեւյալ բանալու միջոցով:

1. Ցեղը և տիպը

Վոչխարների ցեղը նշանակվում և հետեւյալ կերպ.
Ռամբուլե խորհրդային „PC“
Ռամբուլե ամերիկյան „PA“
Խորհրդային մերինոս „CM“
Ավստրալիական մերինոս „AM“
Պրեկոս „PI“

Խորհրդային ռամբուլեյի տիպերը նշվում են ցեղը նշանակող գլխատառերին ավելացնելով գոյություն ունեցող տիպերի անունները՝ խորհրդային ռամբուլեյ կովկասյան տիպի՝ „РСК“, խորհրդային ռամբուլեյ ասկանիական տիպի՝ „РСА“:

Մանրություն.— Խորհրդային ռամբուլեյի կովկասյան տիպին կաբելի յե դասի միայն այն մերկնոսներին, վորոնք ծնվել են № 12 „Բոլշեիկ“ խորհանտեսությունում, իսկ ասկանիական դասում են Ասկանիանովայում ծնվածներին, կամ ել հոր ու մոր զծով հիշյալ անտեսություններեց ներմուծված կենդանիներեց առաջացածներին:

Նկատի ունենալով այն, վոր լայն չափերով կիրառվում են խորհրդային մերկնոսների ռամբուլիզացիան, այդ վոչխարների բոնիտիրովկայի ժամանակ անհրաժեշտ է նշել ռամբուլիզացիայի աստիճանը, նրա ցեղը ցույց տվող „СМ“ անվանը փակագծերի մեջ ավելացնելով „р“ տառը, յերբ ռամբուլիզացիայի հատկանիշները ուժեղ են արտահայտված և „р—“, յերբ ռամբուլիզացիայի հատկանիշները թույլ են արտահայտված, այն և՛

„СМ“ խորհրդային մերկնոս (ռամբուլիզացիայի չենթարկված),

„СМ(р—)“ խորհրդային մերկնոս, ռամբուլիզացիայի թույլ արտահայտված հատկանիշներով,

„СМ(р)“ խորհրդային մերկնոս, ուժեղ արտահայտված ռամբուլիզացիայի հատկանիշներով, ինչպես երստերյերի, նույնպես և բրդի մթերատվությամբ:

Նրբագեղմ և կիսակոպտորուրդ վոչխարների բոնիտիրովկայի ժամանակ ցեղերի և տիպերի այլ նշումներ մտցնելը կարականապես արգելվում է:

Վոչխարների նոր ցեղերը և տիպերը ապրորացիայի յեն յենթարկվում և նրանց տրվում է հատուկ անուն ԽՍՀՄ-ի ՀժԿ հատուկ վորոշման համաձայն:

2. Մալխավորում

Տվյալ ցեղի համար նորմալ ծալքավորում ունեցող կենդանիները նշվում են ցեղի և տիպի անվանը վորը „а“ տառ ավելացնելով: Ավելի ծալքավոր մաշկ ունեցող կենդանիները նշանակվում են „В“ տառի ավելացումով: Նորմալ տիպի համեմատ ավելի հարթ, անծալքավոր մաշկ ունեցող կենդանիները նշվում են „С“ տառի ավելացումով:

3. Բրդի խտությունը (մասսան)

„mm“ շատ խիտ բուրդ.
„m“ բրդի միանգամայն բավարար խտություը.

„m1“ բրդի անբավարար խտություը.

„m11“ շատ նոսր բուրդ:

Բրդի խտությունը վորոշվում է զեղմի գլխավոր մասի վրա շոշափելով կողը, ինչպես նաև մաշկի կարի լայնությամբ:

4. Բրդի յերկարությունը

Բրդի յերկարությունը վորոշվում է սանտիմետրով կողի վրա չձգված բրդի խրճիկի բարձրությունը քանոնով չափելու միջոցով: Բրդի յերկարությունը վորոշվում է մինչև 0,5 մմ ճշտությամբ և նշանակվում է „л“ տառով, ավելացնելով բրդի խրճիկի յերկարության թիվը:

5. Բրդի բարակությունը (тонина)

Բրդի բարակությունը վորոշվում է կողի վրա բարակությունը կլասիֆիկացիայի յենթարկելու բրադֆորդյան սխեմով:

Բրադֆորդյան սխեմի գործադրումը կատարվում է զրան համապատասխան բրդի նմուշների (ետալոնների) պարտադիր գործադրելու պայմաններում:

БРДЪЗНОРЪЗУС УПЪСБЪ			Ազովյան սխեմը բրադֆորդյան սխեմի կողի որինաիը համեմատությամբ:	
Բարակության զասերը (վորակ)	Բարակությունը միկրոններով -ից մինչև . . .	Բարակության զասը ըստ վորոշության (սորտմենտ)	Վորոշի ջանակը	
80	14,5	18,0	AA A	9
70	18,1	20,5	AA	8
64	20,6	23,0	A	7
60	23,1	25,0	B	6
58	25,1	27,0	C	5
56	27,1	29,0	D	4
56/50	29,1	31,0	E	3
50	31,1	31,0	F	—
46	34,1	37,0	—	—
44	37,1	40,0	—	—
40	40,1	43,0	—	—
38	43,1	55,0	—	—
32	55,1			

264/40



Բրդի վորակիլը բրադֆորդյան սիստեմով վորոշելիս զբանցումը կատարվում է վորակի թվանշաններով, իսկ աղավյան սիստեմով վորոշելիս կատարվում է տառային նշաններով:

6. Վոլորվածութուն

Բրդի խրճիկի բնութագրումը կատարվում գեղմի հիմնական մասի—կողի վրա և հետևյալ կերպ և նշվում՝

„K“ խրճիկի թելիկների վոլորվածության պարզ տրտահայտությունը, վոլորքը նորմալ է:

„K+“ վոլորվածքը վոչ պարզ, առանձին թելիկների վոլորվածքը նորմալ է, բայց վոլորքը այնպես պարզ չի արտահայտված, ինչպես առաջին դեպքում, վորը շատ խիտ բուրդ ունեցող գեղմերի համար է բնորոշ:

„K—“ մարկիրտային վոլորվածություն, վոլորքները բարձր են, տափակած ձևի (վորը բնորոշում է բրդի թուլությունը և նոսրությունը):

„K=“ շատ թույլ առիկավոր վոլորվածքի բուրդ, վորը ցանկալի չէ մերկնոսի բրդի համար:

7. Գեղմի մեջ բրդի միաեավասարությունը

Միահավասարությունը վորոշվում է գեղմի գլխավոր մասի (կողի) և ազդերի վրայի բրդի բարակության տարբերությամբ: Ազդերի վրայի բրդի բարակության վորոշումը կատարվում է զբանցումը վազքահողի հետ միացնող գծի միջին մասում: Գեղմը համարվում է հավասարեցված, յերբ ազդերի և կողի վրայի բրդի բարակության տարբերությունը չի գերազանցում՝

ա) բարակ բրդերի համար 64 վորակի „A“ և բարձր $1\frac{1}{2}$ սորտիմենտից:

բ) քիչ բարակություն ունեցող բրդերի համար 60 վորակի „B“ և ցածր 1 սորտիմենտից:

Վոչ լրիվ հավասարեցված, յերբ այդ տարբերությունը կողմում է՝

ա) բարակ բրդերի համար 2 սորտիմենտ:

բ) ավելի քիչ բարակություն ունեցող բրդերի համար $1\frac{1}{2}$ սորտիմենտ:

Չհավասարեցված համարվում է այն բուրդը, յերբ բարակության տարբերությունը կազմում է՝

ա) բարակ բրդերի համար $2\frac{1}{2}$ սորտիմենտ և ավելի:

բ) ավելի պակաս բարակության բրդերի համար 2 սորտիմենտ և ավելի:

Հավասարեցված բուրդը նշանակվում է „a“ տառով, վոչ բուրդովին հավասարեցվածը՝ „av“ տառով, չհավասարեցվածը՝ „n“ տառով:

Կողի մազի (պեսիգայի) առկայությունը ծալքերի կամ ազդերի վրա նշանակվում է բրդի հավասարեցումը նշանակող տառի վերևից սեպ նշանով (որինակ „av[^]“:

8. Ճարպաբաժնի

Նորմալ (ցանկալի) քանակությամբ և վորակի ճարպաբաժնիքը նշանակվում է „S“ տառով: Նորմալից շեղումը նշանակվում է գումարման կամ հանման նշանով:

„S—“ ճարպաբաժնիքի պակասություն:

„S=“ չոր բուրդ:

„S+“ ճարպաբաժնիքի առատություն:

Յեթև բուրդը իր չորությամբ նման է բամբակի (վորը հաճախ ճարպաբաժնիքի պակասության հետևանք է հանդիսանում), ապա „S“ տառից հետո գրվում „B“ տառը:

9. Վոսկրակազմի (костяк) զարգացումը

Վոսկրակազմը բնութագրվում է գլխի լայնության հարաբերությամբ գեղի նրա յերկարությունը և կենդանու վոսկրակազմի ընդհանուր զարգացմամբ: Նորմալ կազմությունը նշանակվում է $\frac{3}{8}$ կոտորակով: Կողի վոսկրակազմը, վորը բնութագրվում է գլխի մեծ լայնությամբ, նշանակվում է $\frac{4}{8}$: Նուրբ վոսկրակազմը բնութագրվում է յերկարացած գլխով և նշանակվում է $\frac{2}{8}$: Գլխի նորմալ բնույթից վոչ մեծ տատանումները գեղի կողմությունը և նրբությունը համապատասխանորեն նշանակվում է $\frac{3-4}{8}$ և $\frac{2-3}{8}$ -ով:

10. Գլխի, վոսքերի և փորի վրայի բրդակալումը

Յուրաքանչյուր տիպի համար բնորոշ գլխի նորմալ բրդակալումը հատուկ թվանշան չի ստանում: Գլխի մեծ բրդակալումը նշանակվում է ընդգծելով այն կոտորակը, վորը նշանակում է „վոսկրակազմի զարգացումը“. քիչ բրդակալումը նշանակվում է կոտորակի վրա սեպածև նշանով (որինակ $\frac{3}{8}$), Վոչխարների աղվյալ տիպին բնորոշ, վոտքերի նորմալ բրդակալումը հատուկ թվա-

նշան չի ստանում: Վտաքերի մեծ բրդակալումը նշանակվում է առաջին դերոյի ընդգծումով (առջևի վտաքերի համար) և վերջին դերոյի ընդգծումով (հետևի վտաքերի համար), վորը միաժամանակ ծառայում է կենդանու ընդհանուր գնահատականը նշանակելու համար (տես ներքևում): Բրդակալման պակասությունը նշվում է սեպածե նշանով դերոյների վրա: Փորի նորմալ բրդակալումը համարվում է այնպիսին, յերբ ամբողջ փորի յերեսը (բացի աճուկներից) ծածկված է շտապելային կազմություն ունեցող բրդով, վորը չունի մարկիբրտային վորոքներ: Փորի վրայի այդպիսի բրդակալումը հատուկ թվանշան չի ստանում: Լավագույն բրդակալումը, յերբ փորի վրայի բուրդը խիտ է և խիտ սահման չկա կողի և փորի վրայի բրդածածկոցի միջև, նշանակվում է միջին դերոյների ընդգծումով: Փորի շատ լավ բրդակալումը, յերբ նրա վրայի բուրդը իր խտությամբ և յերկարությամբ համարյա հետ չի մնում կողի վրայի բրդից, նշանակվում է միջին դերոյների կրկնակի ընդգծումով: Անբավարար և վատ բրդակալումը համապատասխանորեն նշանակվում է դերոյների վերևից սեպածե նշանով:

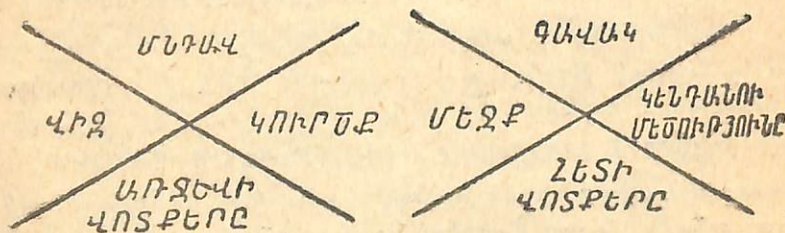
11. Կենդանու մեծությունը

Կենդանու մեծությունը վորոշվում է նրա ընդհանուր զարգացմամբ բոնիտիրովայի մոմենտին: Հետազայում շտկվում է կենդանի քաշի տվյալների հիման վրա: Ուշոր կենդանիները նշվում են «1», միջակները՝ «2», մանրները՝ «3» թվանշանով:

12. Նխտերքեր

Նքստերքերի նկարագրությունը կատարվում է ուղղանկյունների սխեմայով: Դրա հետ միասին թույլատրվում է ժամանակավորապես զրանցումներ կատարել յերկու խաչերի սխեմայով:

Դրանցումները խաչերի սխեմայով

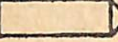


Յուրաքանչյուր հատվածը թվանշաններով և նշագրվում, ինչպես, որինակ.

1. Մ ն դ ա վ ը՝ նորմալ—1, բարձր, նեղ—2, սուր արատավոր—3:
2. Ա ա ջ և ի վ ո տ ք ե ը՝ ճիշտ զրվածք—1, մոտեցում ծնկների մոտ—2, արատավոր զրվածք—3:
3. Վ ի դ ը՝ նորմալ լավ զարգացած—1, կարճ, լայն—2, դերզադացած, յերկար, նեղ—3:
4. Գ ու ը ծ ք ը՝ լայն, խոր—1, նեղավուն և թիակների մոտ սեղմված—2, արատավոր, նեղ, տավակ—3:
5. Մ ն ջ ք ը՝ նորմալ, լայն, ուղիղ—1, նեղ, ուղիղ—2, արատավոր, սուր կամ կախ ընկած—3:
6. Գ ա վ ա կ ը՝ նորմալ, լայն, յերկար և կլորավուն—1, կախ ընկած—2, արատավոր, շատ կախ ընկած, նեղ—3:
7. Հ ե տ ի վ ո տ ք ե ը՝ ճիշտ զրվածք—1, վաղճահողների մոտեցում—2, կովի վտաքերի զրվածք—3:
8. Կ ե ն դ ա ն ու մ ե ծ ու թ յ ու ն ը՝ լուրջ—1, միջակ—2, մանր—3:

Դրանցումները ուղղանկյունների սխեմայով

- | | | |
|----|--|---------------------------------|
| 1 | | լայն մնդավ. |
| 2 | | նեղ մնդավ. |
| 3 | | յերկար մեջք. |
| 4 | | կարճ մեջք. |
| 5 | | կախ ընկած մեջք. |
| 6 | | լայն գավակ. |
| 7 | | նեղ գավակ. |
| 8 | | յերկար գավակ. |
| 9 | | կարճ գավակ. |
| 10 | | կախ գավակ. |
| 11 | | լայն կուրծք. |
| 12 | | նեղ կուրծք. |
| 13 | | սեղմվածություն թիակների հետևից. |

- 14  լայն թեք կողեր (լայն իրան).
- 15  նեղ կողեր (նեղ իրան).
- 16  ճոխ ազդեր.
- 17  նիհար ազդեր.
- 18  բարձրավառ ֆիգուրա.
- 19  խորը ֆիգուրա (ցածր կենդանի).
- 20  նուրբ կմախքով կենդանի.
- 21  կոպտա-կմախքավոր կենդանի.
- 22  $\times$ վոտքերի իքսաձև զրվածք (վերաբերում է
և առջևի, և հետևի վոտքերին).
- 23  վոտքերի թրածն զրվածք.

13. Յեղջյուրավորություն

Պրեկտա խոյերի մոտ յեղջյուրների առկայությունը նշանակվում է «P» տառով, նրանց բացակայությունը «K» տառով: Մայր կենդանիների մոտ յեղջյուրների սկզբնավորման առկայությունը, լինեն դրանք վորպես փոքրիկ յեղջյուրներ, յեղջյուրների սկզբնավորություններ, թե վոսկրային յեղունքներ (шарка), նշանակվում է «U» տառով:

14. Ընդհանուր գնահատականը

Կենդանու ընդհանուր գնահատականը բոնիտիրովկայի ժամանակ սահմանվում է առանձին եքստերյեքային հատվածների և բրդի հատկությունների գնահատումից իրար զուգադրելու, անասունի զարգացման ընդհանուր տպավորության, նրա կազմության ներդաշնակության հիման վրա:

Բրդի մթերատվությամբ աչքի ընկնող և մարմնակազմի լավ ձևեր ունեցող ընտիր կենդանին ստանում է 00000 թվանշանը: Եքստերյեքի և բրդի մթերատվությամբ լավ կենդանին—0000: Բրդի բավարար մթերատվություն և բավարար եքստերյեք ունեցող կենդանին՝ 000: Եքստերյեքով և բրդի մթերատվությամբ անբավարար կենդանին՝ 00:

Վերոհիշյալի միջև յեղած անցողիկ ձևերը կարելի չէ նշանակել զերոների համարն կամ գումարման նշաններ ավելացնելով:

ՊՐԵԿՏԱ ՆՈՅԻ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ԲՈՆԻՏԻՐՈՎԿԱՅԻ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԻ ԿՐԱՆՑՄԱՆ ՈՐԻՆԱԿԸ

Կենդանին նորմալ տիպի չէ և լավ մարմնակազմով, բուրգը շատ խիտ է, վոտրվածքը նորմալ է, 8 սմ յերկարություն. բարակությունը 60 վորակի չէ ըստ Բրադֆորդի կամ «B» սորտիմենտի ըստ Ազովյան կլասիֆիկացիայի, 6 վորքը 1 սմ-ի վրա, գեղմի մեջ բուրգն ունի նորմալ հավասարեցում, ճարպաբաժնի նորմալ քանակությամբ, կոպիտ մազ չկա: Գլուխը նորմալ է, համաչափ կազմությամբ և լավ բրդակալված, մնդավը լայն, կուրծքը լայն, վոտքերի ճիշտ դրվածք, մեջքը ուղիղ, յերկար, զավակը լայն, կենդանին խոշոր է, լավ զարգացած, փոքր լավ բրդակալությամբ և առջևի ու հետևի վոտքերի նորմալ բրդակալությամբ:

$Ттттт_8 60^S K a S \frac{3}{8} 1 \overline{\text{—}} 00000$

IV. ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՅԵՎ ԱՄԵՐԻԿԱՆ ՌԱՄԲՈՒԼԵ ՎՈՉԽԱՐՆԵՐԻ ԲՈՆԻՏԻՐՈՎԿԱՆ

ա) ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՆՈՆՆԵՐ

Խորհրդային և ամերիկյան ուսմունքների սելեկցիան պիտի տարվի բրդի և մսի մթերատվության հետագա զարգացման ուղղությամբ: Ռամբուլների բրդի մթերատվության բարելավման հիմնական խնդիրը պետք է լինի բրդի յերկարացումը հոտում (բրդի յերկարությունը վոչ պակաս 7 սմ):

Բրդի հիմնական բարակությունը պետք է լինի 64, վորակը բրադֆորդյան սխեմով կամ թե ազովյան սխեմով—A սորտիմենտի, հավասարեցված բրդով—գեղմում, միաժամանակ բրդի ընդհանուր խուզի, խտության և լավ բրդակալման ավելացումով: Ճարպաբաժնի քանակը և վորակը բրդի մեջ պետք է բավարար լինի, վորպեսզի ապահովի բրդի պահպանումը անբարենպաստ կլիմայական ազդեցություններից: Բրդի յերկարի բարձրացումը պետք է ընթանա նրա ադրոտության պակասեցման ուղղությամբ:

բ) ԳԱՍԵՐԻ ԸՆՈՒԹԱԴՐՈՒՄ

Բոնիտիրովկայի ժամանակ ուսմունքն վոչխարները 4 դասերի չեն բաժանվում, ըստօրում I դասի լավագույն կենդանիները առանձնացվում են էլիտայում:

Առաջին դասում ընդգրկվում են տվյալ ցեղի համար նորմալ

կենդանիները: Բուրդը կոմիտե վոչ պակաս $6\frac{1}{2}$ ամ շտապելում, խիտ, բավականաչափ հավասարեցված, նորմալ վոլորվածությամբ, ճարպաքրտինքի բավարար քանակությամբ, փորի նորմալ բրդա-կալությամբ: Բրդի բարակությունը վոչ կոպիտ 60 վորակից բա-բրազֆորդյան սխտեմի (սորտիմենտ Յ, աղովյան սխտեմով): Կողի վրա նոր մաքիլիտ բուրդ և փորի վրա թելային բուրդ (нитка) ունեցող կենդանիները I դաս չեն թույլատրվում: Իրենց կոնստիտուցիայով և եքստերիորով կենդանիները պետք է ամուր մարմնակազմ ունենան, մարմնի կանոնավոր լայն ձևերով և լինեն խոշոր տվյալ ցեղի համար:

Նիտա խմբի մեջ ընտրվում են I դասից լավագույն կենդանիները, վորոնք ունեն խոշոր և լավ զարգացած մարմնաձևեր, հավասարեցված, յերկար ու խիտ, $6\pm$ վորակից վոչ կոպիտ բուրդ և վորոնց գեղմի հիմնական մասերի վրա բուրդը նորմալ վոլոր-վածություն ունի: Առանձին գեպերում ելիտայի մեջ կարող են թողնվել 60 վորակի բուրդ ունեցող, բայց ուրիշ հատկանիշների գծով աչքի ընկնող կենդանիները: Փորը պետք է լավ բրդակալ-ված լինի գեղմային բրդով: Վտքերի և զլխի վոչ բավականաչափ բրդակալումը, այլ նշանների լավագույն ցուցանիշների առկայու-թյան գեպում, չի կարող պատճառ լինել կենդանուն ելիտայից հանելու համար:

II դասը ընդգրկում է $6\frac{1}{2}$ ամ-ից կարճ բուրդ ունեցող կեն-դանիներ միանգամայն բավարար խտությամբ, հաճախ ճարպա-քրտինքը ավելի շատ է լինում, քան I դասի կենդանիների մոտ-այդ կենդանիները պետք է ունենան նորմալ վոլորվածության բուրդ, իսկ փորը, գլուխը և վտքերը նույնպես նորմալ բրդա-կալված: Բրդի բարակությունը վոչ կոպիտ 60 վորակից «B»: Ըստ եքստերիորի թույլատրվում են վորոշ չափով մանր կենդանիներ, քան I դասում՝ վղի, մաշկի, իրանի և պոչի արմատի մեծ ծալքա-վորությամբ, առանց պարզ արտահայտված եքստերիորի արատների:

III դասը իր մեջ ընդգրկում է շտապելում $6\frac{1}{2}$ ամ-ից վոչ կարճ, նոր կոմիտային բուրդ ունեցող կենդանիներ, փորի ան-բավականաչափ բրդակալությամբ: Ըստ մեծության կենդանիները պետք է ունենան բավականին զարգացած մարմնաձևեր, առան-ձին գեպերում կարող են I դասից ավելի խոշոր լինել, մեծ մա-սամբ անձալքավոր: III դասում առանձնացվում են նույնպես փորի վրա թելային բուրդ (нитка) ունեցող կենդանիները: Մեծ անհավասարությամբ և կոպտացած բուրդ ունեցող կենդանիները

(58 վորակի) և գերզարգացած արատավոր եքստերիորով III դաս նշանակել չի թույլատրվում:

IV դասին պատկանում են այն կենդանիները, վորոնք չեն բավարարում առաջին յերեք դասերին առաջադրած պահանջներին: Վերոհիշյալ բոլոր կանոնները ընդհանուր են հանդիսանում խոր-հրդային յերկու տիպի ռամբուլենների (կովկասյան, ասկանիա-կան), նաև ամերիկյան ռամբուլեյի համար:

V. ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԵՐԻՆՈՍՆԵՐԻ ԲՈՆԻՏԻՐՈՎԱՆ

ա) ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՆՈՆՆԵՐ

ԽՍՀՄ-ի նրբագեղմ վոլխարուծության մեջ խորհրդա-յին մերինոսները ամենամեծ տեսակարար կշիռն են դրավում:

Խորհրդային մերինոսները աչքի չեն ընկնում բրդի լավ վո-րակով, այն է՝ ունեն յերկար, բարակ, ամուր բուրդ: Ոժտված լինելով զրական հատկություններով, խորհրդային մերինոսները կարիք են զգում բրդի խտության ավելացման, իսկ զլխավորապես եքստերիորի լավացման: Խորհրդային մերինոսների լավացման ժամանակ պետք է պահպանվեն նրանց արժեքավոր հատկություն-ները—բրդի յերկարությունը, բարակությունը, ամրությունը:

բ) ԴԱՍԵՐԻ ԲՆՈՒԹԱԳՐՈՒՄԸ

Բոնիտիրովայի ժամանակ խորհրդային մերինոսները բա-ժանվում են 4 դասի, առանձնացնելով I դասի լավագույն կենդա-նիներին ելիտային խմբում:

I դասում առանձնացվում են այն կենդանիները, վորոնք ունեն բուրդ, յերկարությամբ վոչ կարճ 7 ամ, բարակությունը վոչ ցածր 60 վորակից՝ ըստ բրազֆորդյան սխտեմի (ըստ աղո-վյանի—սորտիմենտ «B»), փորատակի բավարար բրդակալվածու-թյամբ, նորմալ ճարպաքրտինքով:

Ըստ եքստերիորի I դասի կենդանիները պետք է լինեն բա-վականին խոշոր, լավ մարմնակազմով և ամուր վոսկրակազմով: Վառ բրդակալում կամ փորի վրա թելային բուրդ ունեցող կեն-դանիները I դաս չեն թույլատրվում:

Ն լի տ խ մ բ ու մ առանձնացվում են I դասի լավագույն կեն-դանիներից՝ բարձր կենդանի քաշ, բրդի մեծ քանակություն, ամուր վոսկրակազմ, խիտ կաշի, եքստերիորի լավ ձևեր ունեցողները:

Այդ կենդանիները պիտի ունենան լավ, խիտ, յերկար

բուրդ վոչ կարճ 7 աճ և վոչ կոպիտ 64 վորակից Բրազֆորդյան փխտեմով, ունենան փորի վրա լավ բրդակալում և գեղմի հիմնական մասերում պիտի ունենան նորմալ վոլորվածություն:

Առանձին դեպքերում ելիտայում կարող են թույլատրվել 60 վորակի բրդով, սակայն այլ հատկանիշներով տչքի բնկնող կենդանիները:

II դասում խմբավորվում են 7 աճ-ից կարճ բուրդ ունեցող կենդանիները, բուրդը միանգամայն բավարար խտությամբ, ինչպես խոշոր, նույնպես և ցածր կենդանի քաշ ունեցողները: Փորի վրա վատ բրդակալում կամ թելային բուրդ ունեցող կենդանիները: II դաս չեն թույլատրվում:

III դասում պետք է խմբավորվեն յերկար, 7 աճ վոչ կարճ և նոր բրդով, փորի վրայի վոչ բավականաչափ բրդակալություն ունեցող կենդանիները:

Մաքիլիտ բուրդ կամ թելային բուրդ փորի վրա թույլատրվում է:

IV դասում խմբավորվում են այն կենդանիները, վորոնք չեն թույլատրված առաջին յերեք դասերում:

VI. ԱՎՍՏՐԱԼԱԿԱՆ ՄԵՐԻՆՈՍՆԵՐԻ ԲՈՆԻՏԻՐՈՎԿԱՆ

Ավստրալիական մերինոսների սելեկցիան անց է կացվում այդ ցեղի վոչխարների բրդի արժեքավոր հատկությունները պահպանելու ուղղությամբ: Ավստրալիական մերինոսների բարելավումը այլ ցեղերով կարող է կատարվել միմիայն ՈՍՀՄ Հոգժողկոմատի և Յուրահանգությունների ժողկոմատի թույլտվությամբ: Մինչ ավստրալիական մերինոսների վրա աշխատելու համար հատուկ մեթոդիկայի մշակումը, նրանց բոնիտիքովկան պիտի անցկացվի խորհրդային մերինոսների համար սահմանված կանոնների համաձայն:

VII. ՊՐԵԿՈՍՆԵՐԻ ԲՈՆԻՏԻՐՈՎԿԱՆ

ա. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՆՈՆՆԵՐ

Պրեկոսների նշանակությունը ՈՍՀՄ-ի համար, վորպես բարելավող ցեղի, առաջին հերթին բնորոշվում է նրանով, վոր նրանք տալիս են մերինոսի բնույթի միատարր բարակ բուրդ, միաժամանակ տարբերվելով մի բարձր մթերատվությամբ և բարձր բազմապատկությամբ:

Պրեկոսների վրա սելեկցիոն աշխատանք տանելու հիմնական

ինդիկսը պետք է լինի նրանց բրդի մթերատվության բարձրացումը և բարելավումը, նրանց մսի լավ մթերատվությունը, վաղահասությունը և բազմապատկությունը պահպանելն ու բարելավելը: Պրեկոսների վրա սելեկցիոն աշխատանքներ տանելիս առանձնակի ուշադրություն պիտի դարձնել ժառանգական անոմալիաների և այլանդակությունների տարածման դեմ — առանձնապես կրիպտորիքի դեմ տարվող պայքարին:

Պրեկոսների բրդի մթերատվության բարելավման սելեկցիան պիտի տարվի բրդի քանակի, յերկարության (բուրդը վոչ կարճ 7 աճ), խտության և բրդի հավասարության ավելացման, փորի բրդակալության բարելավման, բրդի բարակության բարձրացման (չթուլատրելով նրա բարակության իջեցումը 60 վորակից ցածր «B») ուղղությամբ: Առանձնապես աչքի բնկնող արտադրողները 58 վորակի բրդով (ըստ ազգային սխեմի C) կարող են նույնպես ոգտագործվել հոտում, սովորողների ժողկոմատի գլխավոր վարչության թույլատրումից հետո:

Ճարպաբուխների քանակը և վորակը պիտի լինի բավարար—բրդի վորակը պահպանելու համար:

Ինչպես պրեկոսների ելիտայում, նույնպես և դասային հոտերում կրիպտորիքի դեմ սելեկցիոն աշխատանքները համար մայրերը խոյերին ամրացնելիս անհրաժեշտ է ղեկավարվել հետևյալ կանոններով. այն մայրերը, վորոնք ունեն յերջուրների նշաններ (յերջուրներ, չգարգացած յերջուրներ կամ յերուրներ), սերմնավորել անեղջյուր խոյերով, իսկ այն մայրերը, վորոնք չգարգացած յերջուրներ չունեն, սերմնավորել յերջուրավոր խոյերով:

բ. ԴԱՍՆԵՐԻ ԲՆՈՒԹԱԳՐՈՒՄԸ

Բոնիտիքովկայի ժամանակ պրեկոս վոչխարները բաժանվում են 4 դասերի, ըստվորում I դասի լավագույն կենդանիները առանձնացվում են ելիտայում, կատարելով անհատական բոնիտիքովկա, տանելով տոհմային զրանցումներ:

I դասում առանձնացվում են մսի և բրդի հատկանիշներով լավ զարգացած նորմալ կենդանիները:

Բուրդը յերկար, կոմվոլային, վոչ կարճ 7 աճ-ից, խիտ, բրդի վոլորվածության նորմալ բնույթով մարմնի բոլոր մասերում, բավականին հավասարեցված, ճարպաքրտիների նորմալ քանակությամբ: Փորի վրայի բրդակալությունը բավարար է:

Այն կենդանիները, վորոնց փորի վրա անբավարար և

բրդակալությունը, բայց ունեն լավ զարգացած ձեռք և բրդի մեծ մասսա, նույնպես նշանակվում են I դաս:

Ըստ եքստերյերի կենդանիները խոշոր են, լայն տակառանման ֆիգուրայով և լայն, լավ արտահայտված մատուռ ձևերով:

Ելիտ խումբ.— Ելիտային խմբի վոչխարները պետք է ունենան խոշոր ֆիգուրա, լայն և լավ զարգացած մատուռ ձևեր, իրանը լայն, տակառան, գլուխը չոր, լայն ծոծրակով: Գեղմային բուրդը հավասարեցված, շտապելը փակ, կոպիտ մազը (պեսիդա) բացահայտում է: Բուրդը կոմվոլ, յերկարությունը շտապելում 7 ամ և ավելի, բավականաչափ խիտ, մարմնի բոլոր մասերում վոլորվածության նորմալ բնույթով: Բրդի բարակությունը ըստ Բրադֆորդի վոչ ցածր 60 վորակից (ըստ ազովյան սխեմայի գերազանցապես A և B սորտիմենտի): Մարմինը պետք է լավ բրդակալված լինի և առանձնապես ուշադրություն պետք է դարձնել փորի վրայի բրդակալմանը:

II դաս նշանակվում են այն կենդանիները, վորոնք եքստերյերի և բրդի մթերատվության նշաններով համապատասխանում են առաջին դասին, սակայն բուրդը 7 ամ-ից կարճ է:

III դասում ընդգրկվում են այն կենդանիները, վորոնք ունեն պարզ արտահայտված թեքում դեպի մատուռությունը: Կենդանիները հաճախ ավելի խոշոր են, քան առաջին դասում, լայն, կլոր մարմնի ձևով, տակառան լայն իրանով, լավ արտահայտված մատուռ հատկություններով: Բուրդը կոմվոլային է, վոչ կարճ 7ամ-ից, սակայն կոպիտ կամ նոսր: Փորի վրայի բրդակալումը անբավարար է:

IV դասում ընդգրկվում են բոլոր կենդանիները, վորոնք բոնիտիբովկայի ժամանակ նշանակված չեն I, II, III դասերում:

VIII. ՆՐԲԱԴԵՂՄ ԽՈՅԵՐԻՑ ՅԵՎ ԿՈՊՏԱԲՈՒՐԴ ՄԱՔԻՆԵՐԻՑ ՍՍԱՑՎԱԾ ՄԵՏԻՍՆԵՐԻ ԲՈՆԻՏԻՐՈՎԿԱՆ

ա) ԸՆԴՆԱՆՈՒՐ ԿՈՆՈՆԵՆՏ

Կոպտաբուրդ վոչխարները ներառվում խոյերով կլանման մետիկացիայի յենթարկելու հետևանքով ստացված բոլոր գեներացիաների մետիսները յենթարկվում են դասային բոնիտիբովկայի: Մետիսների բաշխումը առանձին դասերի կատարվում է ըստ բրդի վորակի: Մետիսային բրդի մթերման ստանդարտի համաձայն

մետիսները բրդի վորակով բաժանվում են 4 դասերի, առանձնացնելով մեր/նոսային բուրդ ունեցող վոչխարներին:

Յուրաքանչյուր դասի սահմաններում հոտերի ձևավորումը կատարվում է հաշվի առնելով կենդանիների խոշորությունը, եքստերյերը, կոնստիտուցիան և բրդի գույնը:

բ) ԿՈՍՏԵՐԻ ԲՆՈՒԹԱԿՐՈՒՄԸ

Այն տնտեսություններում, վորտեղ կան մերինոսի բուրդ ունեցող մետիս վոչխարներ, նրանք առանձնացվում են ընդհանուր հոտից «մերինոս»-ի բուրդ ունեցող մետիս վոչխարների խումբը: Այդ կենդանիներից լավագույնները առանձնացվում են ընտիր խմբում, իսկ այն գեղերում, յերբ մերինոսի բրդով կենդանիներ չկան, ընտիր խումբն առանձնացվում է I և II դասերի լավագույն կենդանիներից: Ընտիր խումբը առանձնացվում է մետիսների վրա խորացած սելեկցիոն աշխատանք տանելու համար: Այն տնտեսություններում, վորտեղ մետիսների հետ միաժամանակ կան զտարյուն նորաղեղմ վոչխարներ և վորոնց վրա սելեկցիոն տոհմային աշխատանք է տարվում, ընտիր խմբի առանձնացնելը մետիսների թվից պարտադիր չէ:

Մետիս վոչխարների ընտիր խմբերի անհատական բոնիտիբովկայի զրանցումները տարվում են բարելավող ցեղի համար սահմանված բանալու համաձայն:

Մերինոսի բրդով վոչխարներ.— Այստեղ դասվում են մետիս անասունները, վորոնց մոտ, մետիկացման հետևանքով, բուրդը գեղմի հիմնական մասերում ունի պարզ արտահայտված մերինոսային բնույթ, բրադֆորդյան 64 վորակի բարակությամբ: Գեղմը շտապելային կազմություն ունի, շտապելը փակ է, բուրդն ունի պարզ արտահայտված մերինոսի վոլորվածություն, գեղմը միահավասարեցված է: Մետիս վոչխարների հոտերը կազմվելու ժամանակ մերինոսի բուրդ ունեցողները կոմպլեկտավորվում են առանձին, ըստ վորում յուրաքանչյուր հոտում քիչ թե շատ միատարր կենդանիներ են ընտրվում:

Առաջին դասում առանձնացվում են հետևյալ վորակի բուրդ ունեցող կենդանիները. բուրդը միատարր (однородная), գեղմը շտապելային կազմությամբ: Շտապելը բաց, բուրդն ունի պարզ արտահայտված մերինոսի վոլորվածություն, բրդի թելիկների ծայրում թուլլատվում է փոքր կոպտացում և չորություն:

Շոշափումով փափուկ, բարակ բրդի գեղմում թուլլատվում

և հազիվ նշմարելի (смытая) վոլորվածություն: Բրդի բարակությունն ըստ բրադֆորդյան կլասիֆիկացիայի 60—58 վորակից վոչ ցածր: I դասի բուրդը մերինոսի բրդից տարբերվում է միջին ավելի բաց շտապելով, թելիկների ծայրի աննշան կոպտացումով և մերինոսի ճարպաքրտինքի և փափկության (շոշափելիս) բացակայությամբ: Դմակավոր վոչխարներից ստացված մետիսների բրդի մեջ թույլատրվում է մեռած մազ:

Յ երկրորդ դաս: Բուրդը միատարր, գեղմն ունի շտապելային կազմություն. շտապել բաց է, վոլորքները տավակ, խոշոր (1 սմ վրա 4 վոլորք): Բրդի բարակությունը գեղմի հիմնական մասերում ըստ Բրադֆորդի 58 և 56 վորակի յե: Թելիկների ծայրում թույլատրվում է զգալի կոպտացում: Բրդի միատարրության և գեղմի շտապելային կազմության պահպանման հետ միատեղ թույլատրվում է շտապելի առանձին հյուսիկների վոչ մեծ հյուսիկային սրվածություն (ծայրերում): Դմակավոր վոչխարներից ստացված մետիսների բրդի մեջ պատահում է մեռած մազ:

Յ երրորդ դաս: Բուրդը խառն է (վոչ միատարր), գեղմը յերկարուսանի յե (двухряпое), հյուսիկային կազմությամբ: Բրդի հիմնական մասան բազկացած է. աղվամազի թելիկներից միջին բարակության և բարակ անցողիկ մազիկներից, բարակ քստամազի առկայությամբ, վորը բարձրանում է աղվամազից և անցողիկ մազից:

Յերբորդ դասին են պատկանում նաև անզլիական յերկարաբուրդ ցեղի վոչխարների կոպիտ ալլատեսակների տիպին պատկանող բրդի հյուսիկային կազմություն ունեցող մետիսները: Ճարպապոչավոր վոչխարներից ստացված մետիսների մոտ մեռած մազը հազվադեպ է պատահում:

Չորրորդ դաս: Բուրդը խառն է (վոչ միատարր), գեղմը հյուսիկային կազմությամբ, բրդի բնույթը կոպտաբուրդ, բայց մետիզացիայի արտահայտված նշաններով, ինչպես որինակ աղվամազի և անցողիկ մազի զգալի քանակությունը, քստամազը նրբացած և, ճարպաքրտինքի քանակն ավելի շատ է, քան կոպտաբուրդների մոտ:

Քստամազը խիստ կերպով բարձրացած է աղվամազի մասսայի վրա:

Վոլորյան և այլ ճարպապոչավոր մայրերից ստացված մետիսների մոտ մեռած մազը թույլատրվում է. դմակավոր վոչխարների մետիսների մոտ մեռած մազը լինում է զգալի քանակությամբ:

Մանրաբջյուն.—Մետիսների բոնիտիբովկայի ժամանակ վերահիշյալ նշան-

ները հիման վրա բրդի գնահատումը կատարվում է գեղմի հիմնական մասերում, կողի և թիակների վրա: Վերջավորությունների վրա բրդի զգալի կոպտացումը թույլատրվում է բոլոր դասերի համար: Յերկրորդ դասի համար ազդրների վրա թույլատրվում է հյուսիկների թեթև գոյացում է միատարր բրդի աստիճանաբար անցումը խոռ բրդի, իսկ յերբորդ դասի դեպքում ավելի յերկար հյուսիկներ, վորը հատուկ է չորբորդ դասին:

Կոպտաբուրդ և կիսակոպտաբուրդ վոչխարների (նրբաբուրդ խոյերով) կլասման տրամախաչումից ստացված չորբորդ և բարձր գեներացիայի մետիսները, վորոնք ունեն բացահայտ մերինոսի միատարր բնույթի բուրդ, գեղմի հիմնական մասերում բրդի բարակությունը վոչ ցածր 64 վորակից ըստ Բրադֆորդի, գեղմը շտապելային կազմությամբ, շտապելը փակ, բուրդը լավ արտահայտված մերինոսի վոլորվածքով, բավական քանակությամբ ճարպաքրտինքով, գեղմը հավասարեցված, կենդանու վրա շեկ կամ այլ նշանների բացակայում: պատկանում են մետիսային ծագում ունեցող նրբաբուրդ վոչխարների առանձին խմբին: Վորպես բացառություն՝ մետիսային ծագում ունեցող նրբաբուրդ վոչխարների խմբին կարող են փոխադրվել նաև II և գեներացիայի կենդանիները, սակայն պարտադիր կերպով պիտի բավարարեն IV գեներացիայի համար հիշատակված մնացած պահանջներին կենդանիների վորակի տեսակետից և անպայմանորեն պիտի ծագած լինեն մերինոսային բուրդ ունեցող մետիս մայրերի խմբից, վորը նշան է արված աջ ականջի վրա «յերկճանկի» կտածումով (տես հրահանգի 43 յերես § 8):

Նկատի ունենալով, վոր վերջին տարիները (մինչև 1938 թ.) շատ անտեսություններում մետիս կենդանիների մոտ գեներացիան չի նշվել, հնարավոր համարել ժամանակավորապես մետիսային ծագում ունեցող նրբաբուրդ վոչխարների խմբին դասել այն սերունդը, վորը կրավարարի բրդի և այլ հատկանիշների ու ծագման պահանջներին (վորը սահմանված է III գեներացիայի համար) մետիսային ծագում ունեցող կենդանիները նրբաբուրդների առանձին խմբին դասելու ժամանակ:

Բոնիտիբովկայի ժամանակ մետիսային ծագում ունեցող նրբաբուրդ վոչխարների ձախ ականջի մեջտեղում կրոր անցք և կտրվածք է արվում, վորը ցույց է տալիս IV և ավելի բարձր գեներացիան, յեթե այդպիսին հայտնի չե, իսկ աջ ականջի վրա «յերկճանկ» և կտրվածք է արվում նրբաբուրդների դասի համապատասխան:

Միայն հիշած նշումներն ստացած վոչխարները կարող են փոխադրվել գտարյուն հոտի համապատասխան դասը: Այդպիսով մետիսային ծագում ունեցող նրբաբուրգների թվին առանձնացված կենդանիները ստանում են այն ցեղի անունը, վորով կլանում և կատարվում:

Տնտեսության մեջ տվյալ ցեղի առանձին տիպի կենդանիների ստեղծման ղեկավարում տվյալ տիպը յուրաքանչյուր առանձին ղեկավարում ապրորացիայի յե յենթարկվում ԽՍՀՄ Հողփողկոմատի հանձնաժողովի կողմից:

**ՆՐԱՐԱԿՆԳՄ ԽՈՍԵՐԻՅ ՅԵՎ ԿՈՊՏԱԲՈՒՐԴ ՄԱՔԵՆԵՐԻՅ
ՍՅԱՅՎԱԾ ՄԵՏԻՍՆԵՐԻ ՀՈՏԵՐՈՒՄ ԶՈՒՎԱՎՈՐՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՎՈՐՈՇ ԽՈՍԵՐ ԸՆՏՐԵԼԸ**

Կիսակոպտարուրդ (մետիսային) հոտերում խոյերի նշանակման ժամանակ անհրաժեշտ և հաշվի առնել մայրերի դասը, կենդանիների ղենեքացիան և մետիս վոչխարների կլանման աստիճանը նրբազեղմ խոյերով: Տվյալ շրջանի համար մետիսային հոտերում նշանակվում են տվյալ շրջանի համար վորպես պլանային ցեղ ճանաչված խոյերը, վոչխարաբուծության ուղղության համապատասխան: Մետիսային հոտում մետիսացնող խոյերը մայրական հոտերի վրա նշանակելու ժամանակ անհրաժեշտ և ղեկավարվել հետևյալով. մերինոսի բուրդ ունեցող, նաև I և II դասերի մետիս մայրերի վրա նշանակվում են նորմալ տիպի կոմվոլ բուրդ, լավ բըրդակալված, խոշոր բարձրության, իրանի լավ զարգացած հատվածներ, բրդի լավ խուզ, նորմալ ճարպաքրտինք ունեցող լավագույն մերինոս խոյերը: III և IV դասերի վրա կարող են նշանակվել I և II դասերի մայրերի վրա նշանակված խոյերից ավելի կարճ բրդով, սակայն բրդի բավարար մասնայով, բավարար խոռվածքով, բավարար բրդակալությանը և նորմալ քանակի ճարպաքրտինք ունեցող խոյեր, առանձնացնելով նրանցից ավելի լավերին յերբորդ դասի համար: Մետիզացիա անցկացնելու ժամանակ ազգակցական բուծումից խուսափելու համար չի կարելի թույլատրել, վորպեսզի բարեկալով խոյերը ծածկեն իրենց մետիս աղջիկներին, վորի համար նպատակահարմար և յուրաքանչյուր յերկու տարին մեկ անգամ բարեկալով խոյերի փոփոխում կատարել:

**IX. ԴՄԱԿԱՎՈՐ ՎՈՉԽԱՐՆԵՐԻ ԲՈՆԻՏԻՐՈՎԱՆ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՆՈՆԵՐ**

1. Բոնիտիրովկայի յենթակա յեն գտարյուն բուրդ (գմակավոր) վոչխարները, վորոնք պատկանում են խորհատեսուկությաններին, կուրսատեսուկություններին և կուրսատեսականներին:

Բոնիտիրովկայի ժամանակ հիմնական ուղղությունը պիտի զարգանա կոնսոլիդացիայի ամրության, վոսկրակազմի զարգացման և ընդհանուր զարգացման վրա, կենդանու առողջության, արտադրյալի ղերացման ընդունակության զարգացման, միաժամանակ բրդի մասսայի և վորակի նկատմամբ համապատասխան խոյերով մայրեր ղուգավորելու վրա:

2. Դմակավոր վոչխարների բոնիտիրովկան, վորպես կանոն, կատարվում և աշնանը, նախ քան խուզը: Առաջին անգամ բոնիտիրովկայի յենթակա հոտերում բոնիտիրովկայի յենթակա յեն I¹/₂ և բարձր տարիք ունեցող բուրդ վոչխարները:

Մանրություն: 7.—9 ամսական հասակում ղուգավորման թոյնվող կենդանիները բոնիտիրովկայի յեն յենթարկվում այդ հասակում: Մայրերի համար այդ բոնիտիրովկան վերջնական և համարվում, իսկ խոյերինը—նախնական, վորը ճշտվում և յերկրորդ բոնիտիրովկայի ժամանակ 2 տարեկան հասակում:

3. Մինչև մեկ տարեկան մատղաշները բոնիտիրովկայի յենթակա յեն և յեթե ծագել են ելիտ կամ դասային մայրերից, վորոնք ծածկվել են ըստ սերնդի վորակի ստուգվող խոյերի միջոցով, այդպիսիները ծնի ժամանակ յենթարկվում են նկարագրման, իսկ 4—6 ամսական հասակում նախնական ղնման և ղնահատման: Վերոհիշյալ մայրերի ղառները ծնվելու ժամանակ յենթարկվում են նկարագրման նրանց ղունավորման, անոմալիաների և ալլանդակությունների առկայության նկատմամբ: Բացի այդ, հաշվի յե առնվում կենդանի քաշը:

Ծծից կտրելու ժամանակ նախնական ղնահատման են յենթարկվում հետևյալ հատկանիշների նկատմամբ՝ ա) ցեղը և տիպը, բ) բրդի մասսան, գ) բրդի յերկարությունը, դ) ղեղմի ղունավորումը, ե) վոսկրակազմի ղարգացման, ղ) բրդի ղասի, է) կենդանու մեծությունը, ղ) վորի բրդակալման: Բացի այդ, ընդհանուր ղնահատման և տրվում հասակավոր կենդանիների համար տահմանված մեթոդիկայի համաղայն, ընդվորում, կենդանիների վրա ղասերի նշումներ յեն կատարվում:

4. Դմակավոր վոչխարների համար սահմանվում են բոնիտիրովկայի յերկու տեսակները, ինչպես և նրբաբուրգների համար:

5. Բռնիտիրովկայի ժամանակ ամբողջ հոտը բաժանվում է 4 դասերի, ընդգրկում I դասի լավագույն կենդանիները առանձնացվում են ելիտ խմբում: Կենդանիներին այս կամ այն դասին դասելու հիմնական չափանիշը նրանց մսի և բրդի թերատվությունն է նրանց հետ կապված կոնստիտուցիան:

ԱՆՀԱՏԱՍԿԱՆ ԲՈՆԵՏԻՐՈՎԿԱՍ

6. Առաջին դասից ելիտային խումբն առանձնացված լավագույն կենդանիները անհատական բոնիտիրովկայի յեն յենթարկվում, բաժանվում յուրաքանչյուր կենդանի ընդունված բանալու միջոցով յենթարկվում է մանրամասն նկարագրման: Այդ կենդանիների ականջները կամ յեղջյուրների վրա բոնիտիրովկայի ժամանակ համարներ են դրվում, յուրաքանչյուրի համար ԽՍՀՄ-ի ՀԺԿ կողմից սահմանված ձևի տոհմային քարտ և լրացվում, վորի մեջ մտցվում է ցեղի, սեռի, տարիքի, կենդանու ծագման, նրա մթերատվության (կենդանի քաշը, բրդի խուլը և այլն) դնահատական տվյալները բոնիտիրովկայի ժամանակ և կենդանու այլ հատկանիշները:

7. Ելիտ խմբում առանձնացվում են լավագույն ֆենոտիպ ունեցող կենդանիները (խոյերը և մայրերը, խոյիկները և շիշակները), վորոնք համապատասխանում են հոտի նախատեսվող ուղղությանը և վոչխարների տիպին: Դրա հետ միաժամանակ ելիտայի մեջ կարող են առանձնացվել կենդանիներ, վորոնք չնայած նրան, վոր չեն համապատասխանում հոտի նախատեսվող ուղղությանը և վոչխարների տիպին, սակայն քչի յեն ընկնում առանձին հատկանիշներով, վորոնք կարող են ոգտագործվել ցանկալի տիպ ստեղծելու համար: Կենդանիները ելիտայի մեջ առանձնացնելու ժամանակ գերադասություն պետք տալ բազմապտուղ և կաթնառատ մայրերին:

8. Դմակավոր վոչխարների անհատական բոնիտիրովկան մեկ տարեկան հասակում կատարվում է հետևյալ հատկանիշների համաձայն. 1. ցեղը և տիպը, 2. վոսկրակազմի զարգացումը, 3. եքստերյեքը, 4. բրդի յերկարությունը, 5. քստամաղի բարակությունը, 6. բրդի դասը, 7. գեղմի հավասարեցված լինելը, 8. բրդի մասսան, 9. բրդի գույնը, 10. դմակի մեծությունը և ձեւը, 11. կենդանու մեծությունը, 12. փորի մասի բրդակալումը, 13. ընդհանուր գնահատականը:

Այդ հատկանիշներից բացի, խուլից հետո տոհմային քարտի մեջ մացվում են բրդի տարեկան խուլի տվյալները և կենդանի քաշը (առանց բրդի):

9. Դմակավոր վոչխարների անհատական բոնիտիրովկայի անցկացման ժամանակ կենդանու առանձին հատվածների գնահատման կանոնների և բոնիտիրովկայի բանալու համաձայն նրանց դրանցման հետևյալ կանոններն են սահմանվում:

1. Կենդանու ցեղը և տիպը

Կենդանու ցեղը նշանակվում է ցեղի անվան սկզբնատառով. բացի այդ, յուրաքանչյուր ցեղի սահմանում կենդանիները ըստ տիպերի բաժանվում են յերեք խմբի՝

Տիպ «Ե» — մսա-ճարպային կենդանիներ, լավ զարգացած մսա-ճարպային մթերատվությամբ, լավ բրդակալությամբ, բրդի լավ մասսայով, ըստ վորակի II դասից վոչ ցածր (գիսարական հոտերում թույլատրվում են III դասի բուրդ ունեցող կենդանիներ, սակայն բրդի լավ խտությամբ և բավական մասսայով):

Տիպ «Ե» — դեպի բրդատվությունը թեքում ունեցող կենդանիներ, մսա-ճարպային մթերատվության սակավ արտահայտությամբ, I դասի բրդով կամ շատ մեծ մասսա ունեցող II դասի բրդով, վորը կազմված է յերկար հյուսիկներից, բարակ քստամազով կամ միջանկյալ մազով (վերջինը հաճախ նկատվում է սարաջայի ցեղի վոչխարների մոտ):

Տիպ «Ե» — կենդանիներ, արտահայտված մսա-ճարպային մթերատվությամբ, կոնստիտուցիայի վորոշ կոպտացման առկայությամբ, III դասի բրդով, չոր և մեղմ մազերի մեծ քանակությամբ:

Ցեղի անունը դրվում է տիպը ցույց տվող նշանի առջևից — «Դ» գիսար, «Ե» եղելրայ, «Ե» սարաջա և այլն:

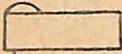
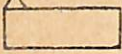
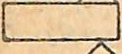
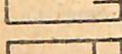
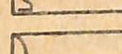
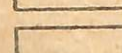
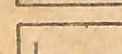
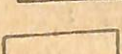
2. Դլխի վոսկրակազմի բնույթը և յեղջյուրների առկայությունը

Վոսկրակազմը բնութագրվում է կենդանու գլխի լայնության և յերկարության հարաբերությամբ ու կենդանու վոսկրակազմի ընդհանուր զարգացմամբ:

Ցեղի համար նորմալ գլուխը նշանակվում է $\frac{3}{8}$, լայն, կոպիտ, ծանր գլուխը — $\frac{4}{8}$, նուրբ, նեղ, յերկարած գլուխը — $\frac{2}{8}$: Ցեղջյուրների առկայությունը նշանակվում է $\frac{3}{8}$ -ի կողքից ավելացնելով «բոգ», անյեղջյուրավորությունը նշանակելով «կոմ» և յեղջյուրների յիւնըները «բագ» —:

3. Նխանքներ

Նքատեր յերի նկարագրութիւնը կատարվում է ուղղանկյան սխառմով, ընդգործում նշվում են միմիայն աչքի ընկնող և այս կամ այն ցեղին հատուկ նորմալ զարգացումից շեղված հատվածները՝

- 1  լայն մնդավ
- 2  նեղ (սուր) մնգավ
- 3  լայն կուրծք
- 4  նեղ կուրծք
- 5  լայն զավակ
- 6  նեղ (կտուրածեղ) զավակ
- 7  յերկար, ձգված ֆիզուրա
- 8  կարճ մեջք
- 9  կախ ընկած մեջք
- 10  յերկար զավակ
- 11  կարճ „
- 12  կախ „
- 13  սեղմվածութիւն թիակների հետեւից
- 14  թեք կողեր (տակառածն իրան)
- 15  տափակ կողեր (նեղ)
- 16  ճոխ ազդրեր
- 17  նիհար ազդրեր
- 18  բարձրավոր ֆիզուրա
- 19  խորը ֆիզուրա (ցածր կենդանի)
- 20  վտարների իքսածն զրվածք
- 21  „ թրածն „

4. Բրդի յերկարությունը

Բրդի յերկարութիւնը չափվում է սանտիմետրային քանոնով, կտտորակով առանձին նշելով՝ քստամազի (հյուսիկների) յերկարութիւնը և աղվամազի բարձրութիւնը: Քստամազի յերկարութիւնը զրվում է վորպես համարիչ, իսկ աղվամազի բարձրութիւնը՝ վորպես հայտարար:

5. Քստամազի բարակությունը

Քստամազի նորմալ բարակութիւնը նշանակվում է մեծատառ «Т»: Բարակ էլաստիկ քստամազը նշվում է «Т» ընդգործում և կոպիտ չոր քստամազը նշվում է «Т» տառի վերևից սեպ նշանով:

6. Բրդի գլխավոր տեսակները

Բրդի գլխավոր տեսակը (դասը) նշանակվում է «С» տառով, նշելով մթերման ստանդարտով սահմանված տեսակը և նշանակվում է՝ առաջին տեսակ՝ «С₁», յերկրորդ տեսակ՝ «С₂» և յերրորդ տեսակ՝ «С₃» և այլն:

7. Գեղմի մեջ բրդի միահավասարությունը

Հավասարեցված համարվում է այն կենդանիների զեղմը, վորոնց բուրդը մարմնի զանազան մասերում մեկ սորտի յե պատկանում: Այդպիսի զեղմը նշանակվում է «а» տառով: Վոչ բավականաչափ հավասարեցված զեղմը, յերբ զեղմի հիմնական մասերի բուրդը (կողերի, թիակի) տարբերվում է ազդրերի վրայի բրդից մեկ դասով (յերկրորդ—յերրորդ, առաջին—յերկրորդ), նշանակվում է «an» տառով: Անհավասարեցված զեղմ, յերբ թիակների վրա I դասի բուրդ և, իսկ ազդրերի վրա III դասի, նշանակվում է «н» տառով:

8. Բրդի մասսան

Բրդի մասսան նշանակվում է հետևյալ ձևով՝
«m» նորմալ (միջակ) բրդի մասսա
«mm» բրդի մեծ մասսա
«ml» բրդի անբավականաչափ մասսա:

9. Կենդանու գունավորումը և գեղմի գույնը

Կենդանու գունավորումը նշանակվում է հետևյալ կերպ՝

սպիտակ 〇, շեկ ⊕, գորշը ⊕, սևը ⊕, մոխրագույն (շիրագի) ⊙, խայտարդեալ ⊕:

Խայտարդեալ գունավորման ժամանակ տառերով ավելացվում է հիմնական գույնը և խայտարդեալութունը, սկզբում նշելով հիմնական գույնը, ապա խայտարդեալը:

10. Դմակի մեծությունը և ձևը

Դմակը նշանակվում է «K» տառով, ավելացնելով դմակի մեծությունը և ձևը բնորոշող սկզբնատառերը՝

«K. 6. П.»	—	դմակը մեծ վերև ձգված
«K. 6. СП.»	»	» իջած
«K. 6. СВ.»	»	» կախ ընկած
«K. СП.»	»	միջակ վեր ձգված
«K. С. СП.»	»	» իջած
«K. М. П.»	»	փոքր վեր ձգված
«K. М. СП.»	»	» իջած

11. Կենդանու մեծությունը

Կենդանու մեծությունը գնահատվում է 3 բալային սխառմով (կենդանի քաշի տվյալներով)։

1. խոշոր կենդանի, 2. միջակ կենդանի, 3. մանր կենդանի:

12. Կենդանու ընդհանուր գնահատականը

Կենդանու ընդհանուր գնահատականը սահմանվում է վերոհիշյալ բոլոր հատկանիշների գնահատման հիման վրա, հաշվի առնելով կենդանու ծագման տվյալները, նրա առողջությունը և այլն, և նշանակվում է գերոններով՝

00000—գերազանց կենդանի՝ աչքի ընկնող մսա-ճարպային մթերատվությամբ և բրդի լավ մասսայով, ըստ վորակի վոչ ցածր II դասից (գիսարների մոտ թույլատրվում է նաև բրդի III դասը):

0000—լավ կենդանի, լավ արտահայտված մսա-ճարպային և բրդի մթերատվությամբ, առաջին, յերկրորդ և յերրորդ դասերի բրդով:

000—բավարար կենդանի, միջակ մթերատվությամբ հոտի սահմանում, բուրդն առաջին, յերկրորդ, յերրորդ դասերի:

00—անբավարար կենդանի:

13. Փորի վրայի բրդակալումը

Յեղի համար փորի վրայի նորմալ բրդակալումը չի նշանակվում: Փորի վրայի լավ բրդակալումը նշվում է միջին գերոնների ընդգծումով, փորի վատ բրդակալումը նշանակվում է գերոնների վերեվից սեպ $\wedge$ նշանով:

ԴՄԱԿԱՎՈՐ ՎՈՅԽԱՐԱՆՈՒ ԴԱՍՏԵՐԻ

ԿՆՈՒԹԱԳՐՈՒՄԸ

Առաջին դասում առանձնացվում են կենդանիներ, վորոնք ունեն ամուր կոնստիտուցիա, լավ զարգացած վոսկրակազմով, լավ արտահայտված մսա-ճարպային և բրդի մթերատվությամբ, չափն և բավականաչափ խորը իրանով, ամուր վոտքերի վրա, փորի նորմալ բրդակալվածությամբ: Բուրդը պետք է լինի բավականաչափ խիտ, չոր և մեռած մազերի աննշան քանակով, ըստ վորակի բուրդը վոչ ցածր II դասից:

Ծանոթություն: Գիսարական հոտերի առաջին դասում թույլատրվում են կենդանիներ նաև III դասի բրդով, վորոնք ունեն բավականաչափ չոր կոնստիտուցիա և բրդի բավարար մասսայով, ուժեղ արտահայտված մսա-ճարպային մթերատվությամբ:

Յ երկրորդ դասին պատկանում են ավելի կոպիտ կենդանիները (с сырой конституцией), վորն ընդհանուր զարգացմամբ հետ չի մնում I դասի կենդանիներից, մսա-ճարպային մթերատվությամբ և եքստերյեշով, ունենալով III դասի բուրդ, չոր և մեռած մազերի բավականաչափ քանակությամբ կամ ել ունեն անբավականաչափ բրդի մասսա, փորի վատ բրդակալվածությամբ:

Յ երրորդ դասին պատկանում են կենդանիներ, վորոնք թեքում ունեն գեղի բրդատվություներ, ավելի նուրբ չոր կոնստիտուցիայով, ավելի մանր, թույլ զարգացած մսաճարպային մթերատվությամբ, բայց լավ զարգացած բրդատվությամբ, հաճախակի ունեն վոչ բավականաչափ լայն իրան, վոտքերի վատ զրվածքով: Բուրդը բավականաչափ խիտ, չոր և մեռած մազերի վոչ մեծ քանակությամբ, ըստ վորակի վոչ ցածր II դասից:

Չորրորդ դասին պատկանում են մանր կենդանիները մսա-ճարպային մթերատվության վատ զարգացմամբ, կոպիտ բրդով մեծ քանակությամբ չոր և մեռած մազերով և մանր կենդանիներ՝ բրդի անբավականաչափ մասսայով և փորի վատ բրդակալվածությամբ:

սպիտակ 〇, շեկ ④, գորշը ⑤, սևը ⑥, մոխրագույն (շերտակ) ⑦, խայտարեղեմ ⑧:

Խայտարեղեմ գունավորման ժամանակ տառերով ավելացվում է հիմնական գույնը և խայտարեղեմությունը, սկզբում նշելով հիմնական գույնը, ապա խայտարեղեմը:

10. Դմակի մեծությունը և ձևը

Դմակը նշանակվում է «K» տառով, ավելացնելով դմակի մեծությունը և ձևը բնորոշող սկզբնատառերը՝

«K. 6. П.»	—	դմակը	մեծ վերև ձգված
«K. 6. СП.»	»	»	» իջած
«K. 6. СВ.»	»	»	» կախ ընկած
«K. СП.»	»	»	» միջակ վեր ձգված
«K. С. СП.»	»	»	» իջած
«K. М. П.»	»	»	» փոքր վեր ձգված
«K. М. СП.»	»	»	» իջած

11. Կենդանու մեծությունը

Կենդանու մեծությունը գնահատվում է 3 բալային սխառեմով (կենդանի քաշի տվյալներով)։

1. խոշոր կենդանի, 2. միջակ կենդանի, 3. մանր կենդանի:

12. Կենդանու ընդհանուր գնահատականը

Կենդանու ընդհանուր գնահատականը սահմանվում է վերոհիշյալ բոլոր հատկանիշների գնահատման հիման վրա, հաշվի առնելով կենդանու ծագման տվյալները, նրա առողջությունը և աչյւն, և նշանակվում է գերոններով՝

00000—գերազանց կենդանի՝ աչքի ընկնող մսա-ճարպային մթերատվությամբ և բրդի լավ մասսայով, ըստ վորակի վոչ ցածր II դասից (գիսարների մոտ թույլատրվում է նաև բրդի III դասը):

0000—լավ կենդանի, լավ արտահայտված մսա-ճարպային և բրդի մթերատվությամբ, առաջին, յերկրորդ և յերրորդ դասերի բըրդով:

000—բավարար կենդանի, միջակ մթերատվությամբ հոտի սահմանում, բուրդն առաջին, յերկրորդ, յերրորդ դասերի:

00—անբավարար կենդանի:

13. Փարի վրայի բրդակալումը

Յեղի համար փորի վրայի նորմալ բրդակալումը չի նշանակվում: Փորի վրայի լավ բրդակալումը նշվում է միջին գերոնների ընդգծումով, փորի վատ բրդակալումը նշանակվում է գերոնների վերեվից հեպ $\wedge$ նշանով:

ԴՄԱԿԱՎՈՐ ՎՈՅՆԱՐՆԵՐԻ ԴԱՍԵՐԻ

ԿՆՈՒԹԱԳՐՈՒՄԸ

Առաջին դասում առանձնացվում են կենդանիներ, վորոնք ունեն ամուր կոնստիտուցիա, լավ զարգացած վոսկրակազմով, լավ արտահայտված մսա-ճարպային և բրդի մթերատվությամբ, յայն և բավականաչափ խորը իրանով, ամուր վոտքերի վրա, փորի նորմալ բրդակալվածությամբ: Բուրդը պետք է լինի բավականաչափ խիտ, չոր և մեռած մազերի աննշան քանակով, ըստ վորակի բուրդը վոչ ցածր II դասից:

Ծանոթություն: Գիսարական հոտերի առաջին դասում թույլատրվում են կենդանիներ նաև III դասի բրդով, վորոնք ունեն բավականաչափ չոր կոնստիտուցիա և բրդի բավարար մասսայով, ուժեղ արտահայտված մսա-ճարպային մթերատվությամբ:

Յ երկրորդ դասին պատկանում են ալիլի կոպիտ կենդանիները (с сырой конституцией), վորն ընդհանուր զարգացմամբ հեռ չի մուում I դասի կենդանիներից, մսա-ճարպային մթերատվությամբ և եքստերյեքով, ունենալով III դասի բուրդ, չոր և մեռած մազերի բավականաչափ քանակությամբ կամ ել ունեն անբավականաչափ բրդի մասսա, փորի վատ բրդակալվածությամբ:

Յ երրորդ դասին պատկանում են կենդանիներ, վորոնք թեքում ունեն գեպի բրդատվությունը, ալիլի նուրբ չոր կոնստիտուցիայով, ալիլի մանր, թույլ զարգացած մսաճարպային մթերատվությամբ, բայց լավ զարգացած բրդատվությամբ, հաճախակի ունեն վոչ բավականաչափ յայն իրան, վոտքերի վատ զրվածքով: Բուրդը բավականաչափ խիտ, չոր և մեռած մազերի վոչ մեծ քանակությամբ, ըստ վորակի վոչ ցածր II դասից:

Չ որբորդ դասին պատկանում են մանր կենդանիները մսա-ճարպային մթերատվությամբ վատ զարգացմամբ, կոպիտ բրդով մեծ քանակությամբ չոր և մեռած մազերով և մանր կենդանիներ՝ բրդի անբավականաչափ մասսայով և փորի վատ բրդակալվածությամբ:

սպիտակ $\bigcirc$, շեկ $\oplus$, դորշը $\oplus$, սևը $\oplus$, մոխրագույն (շերտի) $\ominus$,
խայտաբղետ $\oplus$:

Խայտաբղետ գունավորման ժամանակ տառերով ավելացվում
և հիմնական գույնը և խայտաբղետությունը, սկզբում նշելով
հիմնական գույնը, ապա խայտաբղետը:

10. Դմակի մեծությունը և ձևը

Դմակը նշանակվում է «K» տառով, ավելացնելով դմակի
մեծությունը և ձևը բնորոշող սկզբնատառերը՝

«K. 6. П.» — դմակը մեծ վերև ձգված

«K. 6. СП.» » » իջած

«K. 6. СВ.» » » կախ ընկած

«K. СП.» » » միջակ վեր ձգված

«K. С. СП.» » » իջած

«K. М. П.» » » փոքր վեր ձգված

«K. М. СП.» » » իջած

11. Կենդանու մեծությունը

Կենդանու մեծությունը գնահատվում է 3 բալային սխառե-
մով (կենդանի քաշի տվյալներով)։

1. խոշոր կենդանի, 2. միջակ կենդանի, 3. մանր կենդանի:

12. Կենդանու ընդհանուր գնահատականը

Կենդանու ընդհանուր գնահատականը սահմանվում է վերո-
հիշյալ բոլոր հատկանիշների գնահատման հիման վրա, հաշվի առ-
նելով կենդանու ծագման տվյալները, նրա առողջությունը և այլն,
և նշանակվում է գերոներով՝

00000 — գերազանց կենդանի՝ աչքի ընկնող մսա-ճարպային
մթերատվությամբ և բրդի լավ մասսայով, ըստ վորակի վոչ ցածր
II դասից (գիսարների մոտ թույլատրվում է նաև բրդի III դասը):

0000 — լավ կենդանի, լավ արտահայտված մսա-ճարպային և
բրդի մթերատվությամբ, առաջին, յերկրորդ և յերրորդ դասերի բըր-
դով:

000 — բավարար կենդանի, միջակ մթերատվությամբ հոտի
սահմանում, բուրգն առաջին, յերկրորդ, յերրորդ դասերի:

00 — անբավարար կենդանի:

13. Փորի վրայի բրդակալումը

Յեղի համար փորի վրայի նորմալ բրդակալումը չի նշանակ-
վում: Փորի վրայի լավ բրդակալումը նշվում է միջին գերոների
ընդգծումով, փորի վատ բրդակալումը նշանակվում է գերոների
վերեվից սեպ $\wedge$ նշանով:

ԴՄԱԿԱՎՈՐ ՎՈՋԵԱՐՆԵՐԻ ԴԱՍԵՐԻ

ԲՆՈՒԹԱԳՐՈՒՄԸ

Առաջին դասում առանձնացվում են կենդանիներ, վորոնք
ունեն ամուր կոնստիտուցիա, լավ զարգացած վոսկրակազմով,
լավ արտահայտված մսա-ճարպային և բրդի մթերատվությամբ,
լայն և բավականաչափ խորը իրանով, ամուր վոտքերի վրա, փորի
նորմալ բրդակալվածությամբ: Բուրգը պետք է լինի բավականա-
չափ խիտ, չոր և մեռած մազերի աննշան քանակով, ըստ վո-
րակի բուրգը վոչ ցածր II դասից:

Ծանոթություն: Գիսարական հոտերի առաջին դասում թույլատրվում են կեն-
դանիներ նաև III դասի բրդով, վորոնք ունեն բավականաչափ չոր կոն-
ստիտուցիա և բրդի բավարար մասսայով, ուժեղ արտահայտված մսա-
ճարպային մթերատվությամբ:

Յ երկրորդ դասին պատկանում են ավելի կոպիտ կենդա-
նիները (с сырой конституцией), վորն ընդհանուր զարգացմամբ
հետ չի մնում I դասի կենդանիներից, մսա-ճարպային մթերա-
տվությամբ և եքստերյեկով, ունենալով III դասի բուրգը, չոր և
մեռած մազերի բավականաչափ քանակությամբ կամ ել ունեն
անբավականաչափ բրդի մասսա, փորի վատ բրդակալվածությամբ:

Յ երրորդ դասին պատկանում են կենդանիներ, վորոնք թե-
քում ունեն դեպի բրդատվությունը, ավելի նուրբ չոր կոնստիտու-
ցիայով, ավելի մանր, թույլ զարգացած մսաճարպային մթերա-
տվությամբ, բայց լավ զարգացած բրդատվությամբ, հաճախակի
ունեն վոչ բավականաչափ լայն իրան, վոտքերի վատ զրվածքով:
Բուրգը բավականաչափ խիտ, չոր և մեռած մազերի վոչ մեծ քա-
նակությամբ, ըստ վորակի վոչ ցածր II դասից:

Չորրորդ դասին պատկանում են մանր կենդանիները մսա-
ճարպային մթերատվության վատ զարգացմամբ, կոպիտ բրդով
մեծ քանակությամբ չոր և մեռած մազերով և մանր կենդանիներ՝
բրդի անբավականաչափ մասսայով և փորի վատ բրդակալ-
վածությամբ:

Ծանոթություն: Դեպի կոնստիտուցիայի ներուժայինը գերազանցաբար զուգահեռ, վորպես բոլորովին անցանկալի տեղ դմակավոր վոչխարաբուծության մեջ և վորպես չափազանց սակավ արտահոգ կենդանիներ, խոտանվում են տոնային հոտից:

Դմակավոր վոչխարաբուծության հոտի ելիտ խմբում առանձնացվում են բարձր արտահայտված մտաճարպային և մթերատվության մեծ, ուժեղ կոնստիտուցիա ունեցող կենդանիներ: Ելիտայի կոմպլեկտավորումը հիմնականում պիտի զնա I դասի լավագույն կենդանիների առանձնացումով, ըստվորում ուշադրություն պետք և դարձվի վոչ միայն մտաճարպային մթերատվության վրա, այլև բոլոր վորակի և երասերյերի վրա: Ելիտ կենդանիները պետք և ունենան ամուր վոսկրակազմ, լավ կազմվածքով, բավականաչափ բայն և խորը իրանով, ամուր վոտքերի վրա, լավ զարգացած, լայն և բարձր դմակով, բոլոր լավ մասսայով, փոքր լավ բրդակալվածության: Առանձին դեպքերում հատկապես գիտարյան վոչխարների հոտերում, վորտեղ մտաճարպային մթերատվության ունի վճռական նշանակություն, թույլատրվում և ելիտայում թողնել ըստ զարգացման և մտաճարպային մթերատվության առանձնապես աչքի ընկնող II դասի կենդանիներ, իսկ հազախատանի դմակավոր և սարաջինյան վոչխարների հոտերում բրդատվության առանձնապես աչքի ընկնող III դասի կենդանիներ:

Դմակավոր վոչխարների հոտերի ելիտայի և I դասի մեջ կենդանիներ ընտրելու համար սահմանվում են հետևյալ միջինաչափային չափերը:

Միջինաչափ կենդանի քաշը $1\frac{1}{2}$ տարեկան հասակում (կիլոգրամներով)

	Ուղիք		Մայրեր	
	Ելիտա	I դաս	Ելիտա	I դաս
Դիտարյան	80	72	70	63
Եղելքայ և այլ դմակավոր	70	63	60	54
Մարաջինյան	63	57	53	48

ԽՈՑՆԵՐԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄԸ

Ելիտ խմբի և դասային մայրերի վրա նշանակվում են ելիտ խոյեր: Ելիտ խոյերի պահասության դեպքում դասային մայրերի վրա նշանակվում են առաջին դասի լավագույն խոյեր: Մարտեր

վիճակում բուծվող դմակավոր վոչխարների վորակական բարելավումը պիտի կատարվի դմակավոր վոչխարների գիտարյան, սարաջինյան և եղելքայի ցեղերի լավագույն ոտորոշանների միջոցով:

Մ. ՎՈՉԽԱՐՆԵՐԻ ՆՇԱՆ ԱՆԵԼԸ

Տոնային գործի ճիշտ հաշվառման նպատակով անհրաժեշտ և խորհրտեսուցությունների և կոլտեսուցությունների վոչխարների հոտերում պարտադիր կարգով անցկացնել վոչխարների նշանանելը:

Վոչխարների նշանանելը կատարվում է՝

ա) ականջների կտածումով (тагуировка).

բ) ականջին մետաղյա գնդեր անցկացնելով.

գ) յեղջյուրները խորանելու միջոցով.

դ) ականջների վրա կտրվածքներ կատարելով.

Տոնային վոչխարների հիմնական նշանանելը, դա ականջների կտածումն է (тагуировка):

Գունավոր ականջներ ունեցող վոչխարների նշանանելը կատարվում է ականջի գինդերով:

Գասային հոտի և ըստ գենետիկայի մեխի մաքրիների և շիշակների նշանանելը կատարվում է ականջների կտրվածքների միջոցով:

Նշանանելը ըստ վոչխարների առանձին խմբերի կատարվում է հետևյալ կարգով:

1. Ելիտ մայրերից ծնված գառներին ծնվելուց հետո յերկրորդ — յերրորդ որը կտածման միջոցով ձախ ականջի վրա նշանակվում է մոր համարը: Յեթե մաքին ծնում է գույզ գառներ, այդ դեպքում մոր համարի տակ ավելի խոշոր գառան ականջի վրա նշանակվում է 1 թվանշանը, իրեն մեծությունը յերկրորդ գառանը զրվում է 2 թվանշանը, իսկ յերեք գառ ծնվելու դեպքում, ամենավոքը գառը նշանակվում է 3 թվանշանով:

Մինչև մեկ տարեկան հասակի ելիտ գառների անհատական մարդջ հաշվառումը կատարվում է ձախ ականջի համարով (մոր համարով):

2. Ելիտ մայրերի գառները մեկ տարեկան հասակում բոնիտիքով կայ յենթարկելու ժամանակ ելիտ հոտում առանձնացված բոլոր գառները (եղ, վորձ) անհատական համարով նշան են ար-

վում կտածում անելու միջոցով — աջ ականջի վրա: Ամեն տարի անհատական համարներն սկսվում են մեկից: Անհատական համարի առաջից զրվում է ծննդյան թիվը, որինակ, 1938 թ. ծնված № 687 շիշակը պետք է նշան արվի — 8687, վորտեղ առաջին թվանշանը նշանակում է շիշակի ծննդյան տարին (այսինքն 1938 թ.):

3. Դասային հոտից ելիտայի մեջ առանձնացվող շիշակներն ու մաքրիների աջ ականջի վրա կտածման միջոցով, նույն կարգով զրվում է անհատական համարը և ծննդյան թիվը:

Մանրաբնույթ: Հարմարության և աշխատանքը արագ կատարելու համար ելիտ մայրերի աջ ականջի կտածման անհատական համարից բացի, ձախ ականջից կախվում է աջ ականջի համարը ցույց տվող գինդ, իսկ յեղշյուրավոր խոյերին աջ ականջի համարը խաբանվում է աջ յեղշյուրի վրա:

4. Էստ սերնդի վորակի խոյերի ստուգման համար նշանակված մայրերը և առաջին դասի լավագույն մայրերը, վորոնք հետագայում (2 տարեկան դառնալուց) կարող են դրանցվել Շ. Տ. Գ., սակայն չեն բավարարում տնտեսության ելիտայի պահանջներին, ինչպես նաև դրանց վող սերունդը, նշան են արվում նման յեղանակով ելիտային (ընտիր) կենդանիների հետ: Առաջին դասի ցուցած և ցածր բոլոր դասերի մայրերը նշան են արվում միայն ականջի կտրվածքներով: Համարներով անհատական նշաններ կատարելու ժամանակ ծննդյան տարեթիվը կենդանու համարի թվանշանի նկատմամբ ուղղահայաց է զրվում:

5. Սերնդի ծագման հաշվառման և անսխառն ազգակցական բուծումը կանխելու համար մեկ խոյից ստացված դասային հոտի գառներին (ամբողջ հոտի կամ ել առանձին պահվող մայրերի խմբի գծով) կտածման միջոցով զրվում է հոր համարը:

6. Գունավոր ականջ ունեցող վոշխարները կտածման վորտեհն համարակալվում են ականջի գինդերով:

7. Կտածման միջոցով համարները պետք է զրվեն ականջի ներքի կողմի մաքուր մակերեսի վրա, ականջի կրճկային ճյուղերի արանքում. համարի թվերը պետք է գուգահեռ գնան ականջի յերկարությամբ և զրա մեջտեղից: Կտածումը արվում է զենատուրատ սպիրտի մեջ մինչև քսուկի խտության լուծված ձյութանման մանր ծեծված հոլանդական մրից (сажа): Կտածումը կատարվում է խնամքով, գոտեխնիկի նսկողությամբ և յուրաքանչյուր 10—20 որը մեկ անգամ ստուգվում է, վորպեսզի ժամանակին նորոգվի համարը:

8. Բոնիտիրովկայի ժամանակ բոլոր յեղերի դասային մայրերը նշան են արվում աջ ականջի կտրվածքով:

Դասերի նշան անելը կատարվում է հետևյալ կերպ.

Ելիտա (ընտիր) համարակալվում են անհատական.

I դաս — աջ ականջի ցածի յեղրին մեկ կտրվածք.

II դաս — աջ ականջի ցածի յեղրին յերկու կտրվածք.

III դաս — աջ ականջի վերին յեղրին մեկ կտրվածք.

IV դաս — աջ ականջի վերին յեղրին մեկ կտրվածք և նույն ականջի ցածի յեղրին մեկ կտրվածք:

Նույն ձևով ել նշան են արվում դասերը մետիսների բոնիտիրովկայի ժամանակ: Մերինոսի բնույթի բուրդ ունեցող մետիսները նշան են արվում աջ ականջի վրա յերկճանկի (ВНКА) կտրվածքով:

9. Մետիսների գեներացիան նշանակվում է ձախ ականջի վրա հետևյալ կերպ.

I գեներացիայի մետիսները նշան են արվում ձախ ականջի ցածի յեղրին մեկ կտրվածքով.

II գեներացիայի ձախ ականջի ցածի յեղրին յերկու կտրվածքով

III գեներացիայի ձախ ականջի ցածի յեղրին յերեք կտրվածքով.

IV գեներացիայի ձախ ականջի վերի յեղրին մեկ կտրվածքով.

V գեներացիայի ձախ ականջի վերի յեղրին յերկու կտրվածքով

VI գեներացիայի ձախ ականջի վերի յեղրին յերեք կտրվածքով Նրարոուրդ և կիսակոպտարուրդ խոյերով տեղական կոպտարուրդ մայրերի մետիսացումից ստացված մետիս գառների գեներացիայի նշանակումը պարտադիր է. նույնպես պարտադիր է մետիս մայրերից ստացված գառների գեներացիայի նշան անելը, վորոնց մայրերի գեներացիան նախքան այդ սահմանված է յեղեր

Նպատակ ունենալով իրականացնել բեղունության գծով տարվող սելեկցիան, գուգերի թվում ծնված գառների ձախ ականջի ծայրում, ծնվելու ժամանակ, յերկճանկի կտրվածք է արվում:

2ԱԽ ԱԿԱՆՋ

ԱՋ ԱԿԱՆՋ

Հուլիսի 19-ին ծնված մայրերի զուգորթակ և յեռյակ ծնված գառները (յերկրորդ զուգորթակ սերունդը) նշան են արվում ձախ ականջի ծայրի յերկճանկի մեկ մասի կտրելու միջոցով:



11. Տոհմային և դասային վոչխարներին նշված յեղանակներով նշան անելը պարտադիր և բոլոր տնտեսությունների համար: Նշան անելու այլ յեղանակները, ինչպես նաև ականջի վրա այլ նշաններ անելը արգելվում է:

XI. ԲՈՆԻՏԻՐՈՎԱԿԱՅԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ

1. Խորհրդային տնտեսություններում վոչխարների բոնիտիրովկայի ղեկավարությունը իրականացվում է խորհրդային տնտեսությունների ժողովրդատի համապատասխան վարչությունների կողմից:

Կոլխոզների և կոլխոզիկների վոչխարների բոնիտիրովկան իրականացվում է հողորդանների կողմից և անց է կացվում նրանց զոտեխնիկական ուժերով:

2. Պետրուժարանների շրջաններում կոլխոզների և կոլխոզիկների վոչխարների բոնիտիրովկայի կազմակերպման ղեկավարությունը ղրվում է պետրուժարանի ղեկավարության վրա, իսկ պետրուժարանի գործունեության գոնայից դուրս՝ հողբաժինների վրա:

3. Բոնիտիրովկայի կազմակերպման պատասխանատվությունը ղրվում է՝

ա) խորհրդային տնտեսություններում՝ գիրեկտորների, ավ. զոտեխնիկների և տոհմային գործի զոտեխնիկների վրա:

բ) պետրուժարաններում՝ գիրեկտորների և ավ. զոտեխնիկների վրա:

գ) պետրուժարանների կողմից չսպասարկվող շրջաններում՝ հողբաժնի ավ. զոտեխնիկի վրա:

4. Չոտեխնիկ բոնիտիրները պատասխանատու յեն բոնիտիրովկայի ճիշտ անցկացման համար և սույն հրահանգի՝ համապատասխան անձնապես նշանակվում են՝

ա) խորհրդային տնտեսությունների ժողովրդատի, խորհրդային տնտեսությունների գծով համապատասխան վարչությունների պետերի կողմից:

բ) ՀԺԿ խորհրդային տնտեսություններում, կոլտնտեսություններում հանրապետական, յերկրային (մարզային) հողժողովրդատի անասնապահական վարչության պետի հատուկ հրամանով:

5. Վոչխարների բոնիտիրովկան պետք է հանձնարարվի վոչխարների բոնիտիրովկայից հատուկ պատրաստություն ունեցող զոտեխնիկ-բոնիտիրներին կամ վոչխարների բոնիտիրովկայի ասպարեզում գործնական ստաժ ունեցող բարձրագույն կամ միջնակարգ կրթությամբ զոտեխնիկներին:

6. 2 ամիս առաջ, մինչ բոնիտիրովկան սկսելը, յուրաքանչյուր կոլտնտեսության (կոլտնտեսություն, խորհրդային տնտեսություն, պետոհմարուժարան) գծով պետք է կազմված լինի վոչխարների բոնիտիրովկան անցկացնելու պլանը: Պլանում պետք է ցույց տրված լինի տվյալ տնտեսության մեջ բոնիտիրովկայի յենթակա վոչխարների զլխաքանակը, նշելով ցեղը, սեռը, տարիքը և գործիքները՝ ինվենտարի և նյութեղենի քանակը, վորոնք անհրաժեշտ են բոնիտիրովկան անցկացնելու համար:

Պլանի կազմելը ղրվում է՝

ա) խորհրդային տնտեսությունների ժողովրդատի իրավասության տակ գտնվող խորհրդային տնտեսությունների գծով համապատասխան վարչությունների վրա:

բ) ըստ կոլխոզների, պետրուժարանների և ՀԺԿ սովխոզների՝ հանրապետական հողժողովրդատի անասնապահական վարչության վրա:

ԲՈՆԻՏԻՐՈՎԱԿԱ ԱՆՑԿԱՑՆԵԼՈՒ ԿԱՐԳԸ

7. Յուրաքանչյուր հոտի բոնիտիրովկայի հնարավորությունը և հերթականությունը վորոշելու համար, նախքան բոնիտիրովկան զոտեխնիկ բոնիտիրը տնտեսության ղեկավարի և ավ. անասնաբուժի հետ միասին պետք է ստուգի բոնիտիրովկայի յենթակա յուրաքանչյուր հոտի վոչխարները, վորպեսզի ծանոթանա վոչխարների զլխաքանակի, զոտեխնիկական և անասնաբուժական-սանիտարական զրույթյանը:

8. Նախքան բոնիտիրովկան զոտեխնիկ բոնիտիրը պետք է ստուգի տոհմային բոլոր զրանցումների ճշտությունը և ծանոթանա զոտեխնիկական հաշվառման տվյալների հետ (խուզի, գուգավորման, գառներին ծծից կտրելու հաշվառությունները, կերային պլանները, տեղեկագրերը և այլն), նաև անասնաբուժական հաշվառման տվյալների հետ, վորպեսզի մինչև բոնիտիրովկայի

սկիզբը դադարեցրել կազմի տվյալ հոտի վորակի և նրա անասնաբուժական-սանիտարական զբոսության մասին:

9. Հոտը ստուգելուց հետո զոտեխնիկ-բուհայրը տվյալ տնտեսության վոչխարների բուհիտիրովկայի անցկացման պլանը պետք է ձշտի: Պլանում պիտի ցույց տրված լինի՝

ա) անհատական և դասային բուհիտիրովկայի յենթակա վոչխարների քանակը:

բ) որացուցային ժամկետները և յուրաքանչյուր հոտի բուհիտիրովկայի վայրը:

գ) բուհիտիրովկան անցկացնելու համար անհրաժեշտ բանվորական ուժի պահանջը, ինվենտարի և նյութեղների պահանջը:

10. Վոչխարների բուհիտիրովկայի անցկացման պլանը քննության և առնվում տվյալ տնտեսության (սովխոզ, կոլխոզ, պետբուժարան) արտագրական տեխնիկական խորհրդակցությանը:

11. Բուհիտիրովկան անցկացնելու համար նախապես յուրաքանչյուր տնտեսությունում պետք է պատրաստած լինի՝

ա) ունեի, ականջների կտրվածքի համար 3 հատ

բ) հինգ բնանի տատուկիտրովկայի ունեիներ մանր թվերի լրիվ կոմպլեկտով, մեծությունը 5—7 մմ 2 հատ:

գ) ականջի մետաղյա գինգեր և ունեի զրանց համար:

դ) գինգերի վրա համարներ և տառեր խփելու կոմպլեկտ 2 հատ:

ե) յեղջուրները խարանելու համար թվերի կոմպլեկտ 2 հատ:

զ) գրքեր անհատական բուհիտիրովկայի զրանցման համար:

է) խալթներ 4 հատ:

ը) մեծ շիտներ 3—4 մետր յերկարությամբ 40 հատ:

թ) փոքր շիտներ մետրանոց 6 հատ:

ժ) կամուրջ (փոքրիկ) բուհիտիրովկայի անցկացման համար յերկարությամբ 1,5 մետր, լայնությամբ 40 սմ 1 հատ:

12. Բուհիտիրովկայի անցկացման ժամանակ զոտեխնիկ-բուհայրը, անձամբ պիտի ստուգի վոչխարների համարակալման ձշտությունը և առանձնապես մանրագինի պիտի ստուգի տատուկիտրովկայի միջոցով ականջներին արված համարները:

13. Յուրաքանչյուր տնտեսությունում բուհիտիրովկայի ժա-

մանակ պետք է խտրվ պահպանել անասնաբուժական պրոֆիկակտիկ կանոնները:

ԲՈՒՆԻՏԻՐՈՎԿԱՅԻ ԺԱՄԿԵՏՆԵՐԸ

14. Վորպես կանոն, յուրաքանչյուր հոտում ամեն տարի պետք է բուհիտիրովկայի յենթարկվին անցած տարվա ծնված բուր մատղաշները:

Այն տնտեսություններում, վորտեղ բուհիտիրովկան անց և կացվում առաջին անգամ, կամ վորտեղ մինչ այդ յուրաքանչյուր տարի չի անցկացվել սխտեմատիկ բուհիտիրովկա, բուհիտիրովկայի պետք է յենթարկվին առաջներում բուհիտիրովկայի չենթարկված վոչխարների վողջ գլխաքանակը:

15. Առաջին անգամ $1\frac{1}{2}$ տարեկան հասակում զուգավորվող նրբագեղ և կիսակոպտարուրդ վոչխարներին բուհիտիրովկայի յեն յենթարկում գարնանը նրանց մեկ տարեկան հասակում լրիվ բրդի մեջ:

I անգամ $1\frac{1}{2}$ տարեկան հասակում զուգավորվող կոպտարուրդ վոչխարների բուհիտիրովկան անհրաժեշտ է կատարել աշնանը, աշնանային խուզից առաջ, մինչ զուգավորումը:

16. Հղի մաքիների բուհիտիրովկան հղիության II շրջանում չի անցկացվում: Դա պետք է հետաձգել ծնի վերջը և անցկացնել խուզելուց առաջ:

17. Աշնանը, գառներին ծծից կտրելու ժամանակ, վողջ մայրական գլխաքանակը պարտադիր կարգով պետք է գնման յենթարկվի, նպատակ ունենալով իրենց տարիքով սխտեմատիկ ստերջությունը և խրոնիկական հիվանդություններով անպետք ճանաչված մայրերին խոտանման յենթարկելու, իսկ ելիտ հոտերում, բացի զրանից, նպատակ ունենալով խոտանել և իրենց վորակով ցածր մայրերի գասային հոտ փոխադրելու համար, փոխարինելով վերջիններին լավագույն ելիտ շիշակներով:

Ելիտայից հեռացվում են մայրեր, վորոնք սխտեմատիկարար իրենց վորակով վատ գառներ են տալիս և ժառանգական ալյանդակությունը գառներ են ստացվում, նաև զտարյուն նրբագեղ և կիսակոպտարուրդ մայրերը, վորոնք մաքուր բուժման դեպքում սխտեմատիկարար սև և խաչտարգետ գառներ են տվել: Ելիտայից խոտանվում են նաև 2 տարի անընդհատ ստերջ մնացած մաքիները:

18. Ծծից կտրելու ժամանակ մեկ խոյով սերմնավորված յու-

քաջանշուքը հոտի գասային մայրերից ստացված գառների գննումն
և կատարվում, նպատակ ունենալով հայանարեբել խոյի տոհմային
հատկանիշները:

19. Տնտեսության մեջ աշխատող տոհմային խոյերը բոնիտի-
րովկայի ժամանակ գնահատվող հատկանիշների նկատմամբ ամեն
տարի գարնանը յենթարկվում են անհատական գննման, բացի
այդ, զուգավորումից առաջ խոյերը անհատապես գննվում են և
սահմանվում են նրանց վերջնական կազմը զուգավորման համար:

XII. ԲՈՆԻՏԻՐՈՎԱԿԱՅԻ ՀԱՇՎԱՌՈՒՄԸ ՅԵՎ ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ

Խոյերի և մայրերի բոնիտիրովկայի բոլոր ալյալները գրանց-
վում են ելիտ վոչխարների «անհատական բոնիտիրովկայի տե-
ղեկագրի մեջ» և բոնիտիրովկայի հիման վրա լրացվում են առաջի-
կա զուգավորման կամպանիային խոյերի նշանակման տեղեկագիրը
մաքինների վրա: Բոնիտիրովկան վերջացնելուց հետո կազմվում են
արձանագրություն 3 որինակից ԽՍՀՄ ՀԺԿ և խորհրդատեսություն-
ների ժողովմատի կողմից սահմանված ձևով: Տնտեսության մեջ թողն-
վող արձանագրությանը կցվում են «վոչխարների անհատական բո-
նիտիրովկայի տեղեկագիրը» և «առաջիկա զուգավորման կամպա-
նիային խոյերը մաքինների վրա նշանակելու տեղեկագիրը»:

Բացի այդ, բոնիտիրովկայի արձանագրությունները կոլխոզ-
ների և պետբուծարանների կողմից ներկայացվում են հողբաժին-
ներին և հանրապետական հողթողկոմատին և վոչխարաբուծական
սովխոզների կողմից մեկ որինակը ներկայացվում են հանրապե-
տական ժողովմատի համապատասխան վարչության:

Բոնիտիրովկայի արձանագրություններից բացի, հավելված
№ 4-ում նշված տեղեկագրի ձևով ներկայացվում են խոյերի լրիվ
բնութագիրը և նրանց նշանակումը իր հոտի մայրերի վրա, ըստ
սովխոզների համապատասխան գլխավոր վարչության, ըստ կոլ-
խոզների և պետբուծարանների յերկրային (մարզային) հողբա-
ժինների և հանրապետական հողթողկոմատի անասնապահական
վարչության:

ՊԵՐՉԱՐԱՆՈՒՄ ՀԱՎԵՐՎԱԾ № 1-ին

Տնտեսության հոտը, վորտեղ ստուգվում են խոյերը, ունի
բրդի զգալի յերկարություն, բայց միևնույն ժամանակ ունի ցածր
կենդանի քաշ, նոսր բուրդ և մեծ տոկոս վոչխարներ անհավասա-

րեցված բրդով: Նպատակ ունենալով զեղմի վորակը բավազույն
ձեռնով պահպանելու, ցանկալի յե հոտում ուժեղացնել բրդի խտու-
թյունը և ալելացնել ճարպաքրտինքի քանակը: Այդպիսով
տվյալ հոտայում տնտեսության մեջ խոյերը ստուգվում են հե-
տեվյալ հիմնական հատկանիշներով՝ գառների գասային հարաբե-
րությունը, կենդանի քաշը, բրդի խուզը, բրդի յերկարությունը,
խտությունը, բարակությունը, նաև այդ հոտի համար յերկու-
րացուցիչ ցուցանիշներ—բրդի հավասարեցման և ճարպաքրտինքի
քանակը:

ԽՈՅԵՐԻ ԳՆԱՀԱՅՍԱՆՈՒՄԸ

Խոյ № 1-ը հանդիսանում է միջակ:

Խոյ № 2-ը վորոշակի իջեցնում է բրդի խուզը, նոսր բրդով մեծա-
քանակ գառներ և տալիս, սակայն միևնույն ժամանակ վորոշակի ա-
վելացնում է կենդանի քաշը, տալիս և ամենամեծ տոկոսով խոշոր
գառներ (69,1), բարձրացնում է բրդի յերկարությունը, ամենա-
մեծ տոկոսով յերկար բուրդ ունեցող գառներ և տալիս (7,4),
բացի այդ, III դասի շատ գառներ և տալիս: Խոյ № 3-ը մյուսներից
ավելի յե բարձրացնում բրդի միջին խուզը: Հանդիսանում է բրդի
յերկարություն բարելավող, բայց միևնույն ժամանակ մեծաքանակ
տոկոս անհավասարեցված բրդով գառներ և տալիս: Տալիս և ցան-
կալի դասերի գառներ (ելիտա և I դաս) միջինից 5%-ով ավելի:

Խոյ № 5-ը վորոշակի բարձրացնում բրդի խուզը, խտու-
թյան պարզորոշ բարելավող և հանդիսանում, բարձրացնում է
ճարպաքրտինքի քանակը, սակայն միևնույն ժամանակ իջեցնում
է կենդանի քաշը և բրդի յերկարությունը: Մյուսներից ավելի
շատ և տալիս II դասի գառներ:

Խոյ № 6-ը բարձրացնում է կենդանի քաշը: Վորոշակի բարելա-
վում է բրդի բարակությունը և միահավասարությունը: Բրդի յեր-
կարություն և խտություն հատկանիշներով միջին կենդանի յե, սա-
կայն այդ հատկանիշներով միջինից տալիս և խիստ տատանում-
ներ դեպի յերկու կողմերն էլ: Տալիս և ելիտ գառների մաքսիմալ
տոկոս (41,3), բայց միևնույն ժամանակ տալիս և խայտարեղատ վո-
րակի գառներ: Խոյը հատկանիշների մեծ մասով հետերոգեն է:

Խոյ № 4-ը իջեցնում է բրդի խուզը և յերկարությունը: Խոյ-
ում վատ խոյն և համարվում:

Տվյալ տնտեսության պայմաններում խոյերին կարելի յե
ոգտադորեմել հետևյալ կարգով՝

Վոյսարաբուժական ուրիշ տնտեսությունների պայմաններում
ստուգվող խոյերի ոգտագործման կարգն այլ կլինի, վորովհետ
մերինոսների հոտերի բնույթը և առանձնահատկությունները այս
կամ այն չափով կտարբերվեն որինսկում բերված տնտեսու-
թյունից:

50

Բոնիտրովկայի յենթարկված գլուխ խոյերից տնտեսության մեջ թողնվում են վորպես տոհմացու գլուխ, իսկ գլուխ նշանակված և վաճառքի համար, վորից I դաս գլուխ, II դաս գլուխ, III դաս գլուխ:

Տնտեսության մեջ թողնված տոհմային խոյերից առաջիկա զուգավորման կամպանիայի համար (արհեստական սերմնավորում, ձեռնաքաշ զուգավորում) նշանակվում են խոյեր մայրերի զուգավորման համար, համաձայն կից ցուցակի:

Կ ց ու մ. մայրերին զուգավորելու համար խոյեր նշանակելու ցուցակ. ելիտ վոչխարների անհատական բոնիտրովկայի տեղեկագիր:

Բոնիտյոր
Դիրեկտոր(տնտեսության վարիչ)
կամ կոլտոտ. նախագահ
Ավ. գոտեխնիկ՝
Զոտեխնիկ-սելեկցիոներ՝

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

Առաջիկա զուգավորման կամպանիային զուգավորվող մայրերին խոյեր նշանակելը

Տնտեսության անունը ————— շրջան

№ ը/կ	Ցեղը	Անհատ. №	Ծննդ. թիվը	Անհատական բոնիտր. գրանցումը	Կենդ. քաշը		Բրդի խուզը		Վոր մայրերի վրա յե նշանակված (ելիտ, դասային, մեախներ և կոպտաբուրդ)
					193 թ.	194 թ.	193 թ.	194 թ.	

Ստորագրություններ՝
Տնտեսության ղեկավար՝
Բոնիտյոր՝
Ավ. գոտեխնիկ՝
Զոտեխնիկ-սելեկցիոներ՝

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

Ելիտ վոչխարների անհատական բոնիտրովկայի —————

տնտեսության անունը

Շրջանի անունը.

Անհատական կարգի	Անհատ. №-ը	Տարիք	Բոնիտրովկայի ընթ. գրանցումը	Դասը	Բրդի տարեկան խուզը	Կենդ. քաշը	Ծանոթություն (նշվում են բեկորդիտներ կամ լրացուցիչ այլ տեղեկու- թյուններ)

Տնտեսության ղիրեկտոր կամ կոլտոտության
նախագահ՝

Ստորագրություններ՝

Բոնիտյոր՝

Ավ. գոտեխնիկ՝

Զոտեխնիկ՝

Սելեկցիոներ՝

Բոնիտրովկայի տեղեկագիր

ՀԱՎԵԼՎԱԾ № 4

1 դաս

տնտեսություն

թիվ

Ցեղը և տիպը	Տարիքը	Բրդի յեկարու- թյունը	Բրդի բարակու- թյունը	Հավասարեցումը	Բրդի խուզը					Կենդ. քաշը				
					1938 թ.	1939 թ.	1940 թ.	1941 թ.	1942 թ.	1938 թ.	1939 թ.	1940 թ.	1941 թ.	1942 թ.

Դիրեկտոր՝
Բոնիտյոր՝
Ավ. գոտեխնիկ՝
Զոտեխնիկ-սելեկցիոներ՝

դ. շրջ. հող. բաժիններում, ցեղերի շրջանացման պլանի համաձայն, ըստ ցեղերի և ցեղական խմբերի տարվում է շրջանային տոհմային գիրքը (Շ. Տ. Գ.).

ե. հանրապետական հողժողովմամբ կողմից տվյալ ցեղի լավագույն տոհմային կենդանիները համար տարվում է միասնական պետական տոհմային գիրք (Պ. Տ. Գ.) ըստ անասունների տեսակների և ցեղերի, վորոնք ցույց են տրված 36 և 40 կետերում:

3. Տոհմային վոչխարների և այծերի սկզբնական արտադրական հաշվառումը կատարվում է ըստ հետևյալ ցուցանիշների. ա. Զուգավորման և ծնի հաշվառում:

բ. Բրդի քանակի, բրդի աղվամաղի (այծերի համար), բրդի վորակի և մորթու վորակի հաշվառում (կարակուլների և փոստատու վոչխարների համար):

գ. Հասունացած կենդանիների և մատղաշների կենդանի քաշի հաշվառում:

դ. Կերակրման հաշվառում (խոյերի համար անհատական, իսկ մայրերին խմբային):

ե. Գթի հաշվառում (այծերի):

զ. Կենդանիների ծագման և ցեղականության հաշվառում:

4. Յերբորդ կետում ցույց տրված ցուցանիշների հաշվառումը կատարվում է ԽՍՀՄ Հողժողովմամբ և Խորհրդատվորչական կողմից սահմանված միասնական ձևերով: Սկզբնական զոտեխնիկական հաշվառման այլ ձևեր մտցնելը, ինչպես նաև նրանց մեկ ուրիշակից ավել լրացնելը խստորեն արգելվում է:

5. Կոլտնտեսականների անհատական ուղտազորման տակ գտնվող անասունների 3-րդ կետում ցույց տրված ցուցանիշների հաշվառումը տարվում է հսկիչ հաշվառուների միջոցով: Առանձին աչքի ընկնող կենդանիների հաշվառումը կարող է անմիջականորեն տարվել կոլտնտեսության կամ յենթաշրջանային զոտեխնիկի միջոցով:

6. Շրջանային և պետական տոհմային գրքերում գրանցվում են խորհրդատնտեսություններին, կոլտնտեսություններին, կոլտնտեսականներին, բանվորներին, ծառայողներին և այլն պատկանող ցեղական կենդանիները:

7. Կենդանիների ընտրությունը և գրանցումը տոհմային գրքերում կատարվում է.

ա. Շրջ. տոհմ. գրքում—շրջ. հող. բաժնի տոհմային գծով

աշխատող զոտեխնիկի միջոցով: Տոհմաբուծարան ունեցող շրջաններում ընտրությունը կատարվում է տոհմաբուծարանի շրջանային զոտեխնիկի կողմից (ըստ պետբուծարանի կողմից ըստ պատրվի մասնաշրջանների տեսակի):

բ. Պետ. տոհմ. գրքում—հանրապետական հողժողովմամբ տոհմային գործի և տոհմային գրքերի տեսուչների կողմից:

8. Կենդանիների գրանցումը պետ տոհմային գրքում հաստատվում է հանրապետական հողժողովմի հրամանով:

9. Կենդանիների գրանցումը տոհմային գրքերում կատարվում է բոնիտիրովիայի, սկզբնական զոտեխնիկական հաշվառման և կենդանիների գնման տվյալների հիման վրա:

10. Շրջանային և պետական տոհմային գրքերում չեն գրանցվում այն կենդանիները՝

ա) վորոնք ունեն ընածին թերություններ, վորը խանգարում է նրանց ուղտազործելու տոհմային նպատակների համար.

բ) միաժամանակ բուրգեկյոզի և թոքախտի դրական բնակցի տվողները.

գ) վորոնք ունեն թոքախտի կամ բուրգեկյոզի կլինիկական նշաններ:

Ծանոթություն: 1) Այծերը, վորոնք տալիս են դրական բնակցի բուրգեկյոզի կամ թոքախտի, առանց հիվանդության կլինիկական նշանների—գրանցվում են շրջ. տոհմ. գրքում և պետ. տոհմ. գրքում, կատարելով նշում՝ «դրական բնակիչ յե տվել բուրգեկյոզի—թոքախտ»:

2) Վոչխարները յենթե տալիս են բուրգեկյոզի դրական բնակցի, շրջանային և պետական տոհմային գրքերում չեն գրանցվում:

11. Շրջանային և պետական տոհմային գրքերում գրանցված կենդանիների խոտանումը կոլտնտեսություններում կատարվում է շրջհողբաժնից նշանակված անասնաբուծա-զոտեխնիկական հասուկ հանձնաժողովի կողմից — ախտը հողբաժնի կողմից հաստատվելուց հետո: Պետտոհմաբուծարան ունեցող շրջաններում հանձնաժողովի կազմի մեջ մտցվում է տոհմաբուծարանի զոտեխնիկը: Խորհրդատնտեսություններում խոտանումը կատարվում է խորհրդատնտեսության անասնաբուծական-զոտեխնիկական հանձնաժողովի կողմից, ախտը խորհրդատնտեսության դիրեկտորի կողմից հաստատվելուց հետո:

12. Յենթե պետական կամ շրջանային տոհմային գրքերում գրանցված կենդանին սատկում է կամ դուրս է հանվում անտնտեսությունից, նրա տերերը (խորհրդատնտեսություն, կոլտնտեսություն,

կոլտնտեսական)՝ պարտավոր են անմիջապես ծանուցում ուղարկել հողբաժնին կամ տոհմաբուժարանին: Տնտեսութեան գոտեսխանիկը կամ յենթաշրջանի գոտեսխանիկը համապատասխան մատչանհերում կամ քարտերում նշումներ են անում, ցույց տալով կենդանու գույնը, գալու ուրը և ուր և նա զնայել (մարդ, շրջան, տնտեսություն):

Ծանոթություն: Պետ. տոհմ. գրքում գրանցված կենդանիները գույն գալու մասին շրջ. հող. բաժնիք, տնտեսությունից ծանուցում ստանալուց 3 օր հետո, հայտնում և հանրապետական հողօրդոմատին:

13. Տնտեսությունից, շրջանից, հանրապետությունից գույն չեկած կենդանիները տոհմային գրքերից չեն հանվում, բայց կենդանու գույնը գալու մասին ծանուցում ուղարկելու հետ միաժամանակ տոհմային գրքում (անհատական քարտում) և ատեստատի մեջ համապատասխան նշումներ են արվում:

14. Մի տնտեսությունից մի ուրիշ տնտեսություն վաճառված զտարյուն կամ մետիս կենդանիների համար արվում է տոհմային վկայական ըստ սահմանված ձևի: Տոհմային վկայական խորհրտնտեսության անասունների համար արվում է խորհրտնտեսությունից կողմից՝ խորհրտնտեսության ղիրեկտորի և գոտեսխանիկի ստորագրությամբ. կոլտնտեսության անասունի համար՝ կոլտնտեսության կողմից՝ հողբաժնի կամ տոհմաբուժարանի ղիրեկտորի, գոտեսխանիկի և կոլտնտեսության նախագահի ստորագրությամբ. կոլտնտեսականի անհատական ոգտագործման անասունի համար—հողբաժնի վարիչի, իսկ տոհմաբուժարան ունեցող շրջաններում՝ տոհմաբուժարանի ղիրեկտորի կողմից:

Ծանոթություն: Այն կենդանիների համար, վորոնք գրանցված են պետ. տոհմ. գրքում և վորոնք համար արված է ատեստատ, տոհմային վկայական չի արվում:

15. Մի շրջանից, հանրապետությունից պետական կամ շրջանային տոհմային գրքերում գրանցված կենդանիները այլ շրջաններ մուտք լինելու ժամանակ նորից տոհմ. գրքերում չեն գրանցվում, այլ հաշվի չեն առնվում առանձին գրքերում և մատյաններում և գրանցումը ձեռնարկվում է առանց հրամանի:

16. Խորհրտնտեսությունները, կոլտնտեսությունները, կոլտնտեսականները, բանվորները և ծառայողները պարտավոր են շրջանային և պետական տոհմային գրքերում գրանցված կենդանիներին և նրանցից ստացված սերունդը զննել խնամքի, կերակրման և պահպանման լավագույն պայմաններում, ապահովել

նրանց լրիվ և առավել եֆեկտիվ ոգտագործումը համաձայն խորհրտնտեսային և հողային համապատասխան որդանների կողմից հաստատված սելեկցիոն-տոհմային պլաններին:

Շրջհողբաժնիների, խորհրտնտեսությունների, տոհմաբուժարանների գոտեսխանիկները և տոհմային գործի ու տոհմային գրքերի տեսուչները կազմակերպում են այդ աշխատանքը տնտեսություններում և սխտեմատիկ հսկողություն են ունենում նրա ճիշտ անցկացնելու վրա:

17. Այն կենդանիները, վորոնք գրանցված են պետական և շրջանային տոհմային գրքերում 1934 թվի ստանդարտներով, տոհմային գրքերից չեն հանվում, բացառությամբ այն կենդանիների, վորոնք գրանցված են յեղի տոհմային գրքերում, առանց պաշտպանելու 1934 թվի հրահանգով սահմանված կանոնները և ստանդարտները:

II. ԽՈՐՀՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՅԵՎ ԿՈՆՏՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՏՈՀՄԱՅԻՆ ԳՐԲԵՐՈՒՄ ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԻՆ ԳՐԱՆՑԵԼՈՒ ԿԱՐԳԸ

18. Խորհրտնտեսության, կոլտնտեսության տոհմային գրքերը տարվում են բոլոր խորհրտնտեսություններում, տոհմաբուժարան ունեցող շրջանների բոլոր կոլտնտեսություններում և տոհմաբուժարանների շրջաններից գույն կոլտնտեսային բոլոր տոհմային ֆերմաներում:

19. Տոհմային գրքերում մտցվում են բոնիտիբոլկայի և սկզբնական գոտեսխանիկական հաշվառման փաստացի տվյալները կենդանիների հետևյալ խմբերի համար:

ՎՈՉԽԱՐՆԵՐԻՑ՝

զտարյուն բալրասները, նրարուղղները, կարակուլները և նրանց մետիսները, վորոնք անհատական բոնիտիբոլկայի ժամանակ առանձնացվել են տոհմային կորիզ հանդիսացող ելիտային (ընտիր) խմբում և դասային հոտում:

ԱՅՆԵՐԻՑ՝

զտարյուն և մետիս այծերը:

20. Խորհրտնտեսային և կոլտնտեսային տոհմային գրքերում կենդանիների միջերատվության և տոհմային գործունեությունից վերաբերյալ տվյալները գրանցվում են տնտեսության գոտեսխանի

նիկի կողմից իրեն անձնական պատասխանատվությամբ, իսկ նրա բացակայության դեպքում՝ յենթաշրջանային գոտեկանիկի կողմից: Կենդանիների ծագման, արյան չափի, հքստերյների դնահատման տվյալները զրանցվում են բոնիտիրովկա անցկացնող գոտեկանիկի կողմից և վավերացվում են նրա ստորագրությամբ քարտի վրա:

21. Տնտեսության տոնային գրքերը տարվում են № 1 և № 2 ձևերով ըստ անասունների տեսակների՝ արտադրողներինն առանձին, մայրերինն առանձին: Կենդանիների տոնային գրքում զրանցելը կատարվում է հերթական (գույքային) աճող անհատական համարներով:

III. ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՏՈՂՄԱՅԻՆ ԳՐՔՈՒՄ ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԻՆ ԳՐԱՆՑԵԼՈՒ ԿԱՐԳԸ

ա) ՎՈՁԽԱՐՆԵՐԻ

22. Շրջ. տոնային գրքում զրանցվում են 2 տարեկանից բարձր զտարյուն այն խոյերը և մայրերը, վորոնք առողջ են, նորմալ զարգացած և ունեն սերունդ, վորը բոնիտիրովկայի ժամանակ ճանաչված կլինի առաջին դասից՝ վոչ պակաս և վորի կենդանի քաշն ու բրդի քանակը պակաս չեն ներքոհիշյալից (տես տախտակ № 1):

ՏԱԽՏԱԿ № 1

	Կենդանի քաշը կելոգրամներով 2 տարեկան և բարձր հասակում		Տարեկան բրդի քանակը կելոգրամներով 2 տարեկան և բարձր հասակում	
	Մայրեր	Խոյեր	Մայրեր	Խոյեր
1. Քամբուլե բոլոր տիպերի	50	75	5,5	8,0
2. Գրեկոս	55	80	4,0	6,0
3. Տեղական (խորհրդային մեխիստներ)	45	65	5,5	8,0
4. Ախտարալիական մի-րինոս	45	50	4,5	7,0
5. Բալբաս	60	75	2,0	3,0

Ծանոթություն: 1) Բոլոր ցեղերի վոչխարների կենդանի քաշը տոնային գրքում զրանցելու համար վորոշվում է սեպտեմբեր ամսում, առավոտյան ուսանց կերակրելու և ջրելու կշռելու միջոցով և վորոնք գիրքայինը միջակից ցածր չեն:

2) Բրդի քանակը հաշվվում է առանց գնդիկի:

23. Շ. Տ. Գ-ում զրանցվում են զտարյուն կարակուլ խոյերը և մայրերը, լեթեն նրանք ունեն սերունդ՝ առողջ, նորմալ զարգացած, չունեն խիստ թեքում գեպի կոպիտ կամ նուրբ կոնստիտուցիան և դառ հասակում անհատական բոնիտիրովկայի ժամանակ դասված են՝

ա) կարակուլ սև (Արարի) — ելիտ և I դասին բոլոր չափի խուճուճներին:

բ) կարակուլ մոխրագույն (Շիրադի) — ելիտ և I դասին, գույնը բաց մոխրագույն և միջակ մոխրագույն:

գ) կարակուլ վոսկեգույն և արծաթագույն (սուբ) — ելիտ, I դասին և II դասին:

Բացի այդ, մայրերը պետք է ունենան սերունդ, վորոնք դառ հասակում բոնիտիրովկայի ժամանակ լինեն դասված վոչ ցած I դասից:

Խոյերը II դասի միջակ խուճուճավոր մայրերից — պետք է ունենան 100%-ից վոչ պակաս ելիտ և I դասին պատկանող զտարյուն գառներ և 60%-ից վոչ պակաս առաջին տեսակի մորթիներ ըստ զործարանային տեսակավորման (ներառյալ տոնմի համար թողնված խոյիկները), իսկ ելիտ և I դասի մայրերից պետք է ունենան 150%-ից վոչ պակաս ելիտ և I դասին պատկանող զտարյուն գառներ և 65%-ից վոչ պակաս առաջին տեսակի մորթիներ (ներառյալ տոնմի համար թողնված խոյիկները):

Շ. Տ. Գ-ում նույնպես կարելի չեն գրանցել II դասի միջին չափի խուճուճներ ունեցող մայրերին, վորոնք բավարարում են վերև թված պահանջներին և տվել են յերկու սերունդ I դասից վոչ պակաս:

Ծանոթություն: 1. Շ. Տ. Գ-ում կարող են զրանցվել կոպտարուրդ վոչխարների մեխիստները, կարակուլ արտադրողների բուծումից ստացված աչքի ընկնող այն վոչխարները, վորոնք ունեն զտարյուն կարակուլ վոչխարների համար ընդունված վորակը և 2) կոպտարուրդ վոչխարների նըրբաբուրդ արտադրողների գուգավորումից ստացված մեխիստներից աչքի ընկնող այն վոչխարները, վորոնք միջխառվության քանակական և վորակական տեսակետից չեն չեն ֆուլ զտարյունների համար ընդունված պահանջներից:

24. Վոչխարները, վորոնք տարեկան խուզվում են յերկու անգամ, բայց չունեն տարեկան բրդի քանակի լրիվ տվյալներ, կարող են զբանցվել Շ. Տ. Գ-ում այն զեղքում, յեթե դարձանա- յին խուզից ստացված բուրդը հավասար է 65⁰/₁₀-ի, կամ աշնան բուրդը 35⁰/₁₀-ի—տվյալ ցեղի համար ընդունված տարեկան բրդի քանակի նկատմամբ:

25. Խոյերը և մայրերը, վորոնք տնտեսական ոգտակար վո- րեն մեկ հատկանիշով ունեն առանձնապես աչքի բնկնող բարձր մթերատվություն (բրդի քանակով, կենդանի քաշով և այլն), վո- րը զերգանցում է Պ. Տ. Գ-ի զբանցելու համար ընդունված ցու- ցանիշից, կարող են զբանցվել Շ. Տ. Գ-ում, թույլատրելով մյուս ցուցանիշների ցածրացում, բայց վոչ ավել 15⁰/₁₀-ից:

բ) ԱՅՄԵՐԻ

16. Այծերից շրջանային տոհմային զրքում զբանցվում են այն կենդանիները, վորոնք 2 տարեկանից բարձր են, ունեն առողջ և նորմալ զարգացած կազմվածք ըստ հետևյալ ցեղերի.

ա) զտարյուն—Անգորական, Զանեյան և Տոգենբուրգյան ցեղերի այծերը, վորոնք բոնիտրովկայի ժամանակ ստացել են III դասի գնահատական.

բ) «ա» կետում թված ցեղերի մետիսները, նաև Պրիդնյան և Մենդրելյան ցեղերի զտարյունները և մետիսները, այլև այծեր կաթնատվության և աղվամազի ուղղությամբ, վորոնք բոնիտրով- կայի ժամանակ ստացել են II դասից վոչ ցածր գնահատական և ապահովում են մթերատվությունը (տես տախտակ № 2):

Մանրա. բյուռ. ա) Նոխազների և մայրերի կենդանի քաշը վորոշվում է աշ- նանը զուգավորումից առաջ:

բ) Տախտակում ցույց տրված կաթի քանակի մեջ մտնում է նաև ու- լիկների կերած կաթը, յեթե նրանք դաստիարակվում են մայրերի տակ: Ուլիկների կերած կաթը զուգավորվում է այժից տարվա ընթացքում ըս- տացված կաթի վրա, հաշված յուրաքանչյուր ուլիկի համար 40—70 լիտր կաթ, նայած ձմեռնելու մեթոդին և ուլիկներին մայրերից վերջնակա- նապես անջատելու ժամկետին:

գ) Նոխազները և մայրերը, վորոնք տնտեսական ոգտակար մի վորեն հատկանիշով ունեն ավելի բարձր մթերատվություն, քան Պ. Տ. Գ-ում զբանցման համար սահմանված պահանջները (աղվամազի քանակը, կաթի քանակը և այլն), կարող են զբանցվել Շ. Տ. Գ-ում, թույլատրե- լով մյուս ցուցանիշների ցածրացում, բայց վոչ ավել 15⁰/₁₀-ից:

Մթերատվության միևնիշտ պահանջը այժեքին շրջանային տոհ- մային զբաղում գրանցելու համար

	Կենդանի քաշը կիլոգ.	Տարեկան բրդի քա- նակը կիլոգրամներ.	Տարեկան կաթի քանակը լիտրերով				
	2—3 տարե- կան	3 տա- րեկան բարձր	2—3 տարե- կան	3 տարեկա- նից բարձր	1-ին ծնից հետո	2-րդ ծնից հետո	3-րդ և բարձր ծնից հետո
1) Մեդրելյան, Զա- նեյան, Տոգեն- բուրգյան այծերի մետիսները և կաթ- նատուղությամբ այլ այծերը Նոխազներ (արտա- զրոյ)	50	60	—	—	—	—	—
Մայրեր	38	42	—	—	175	250	375
2) Մեդրելյան ցեղ Արտազրոյ Նոխազն.	48	55	—	—	—	—	—
Մայր այծեր . . .	38	42	—	—	250	350	475
3) Անգորականներ Նոխազներ (արտա- զրոյ)	40	48	2,5	3,0	—	—	—
Մայրեր	32	36	1,7	2,5	—	—	—
4) Անգորական մետիս, Նոխազներ (արտազ- րոյ)	44	52	1,5	2,2	—	—	—
Մայր այծեր . . .	36	42	1,2	1,5	—	—	—

դ) ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՆՈՆՆԵՐ ԲՈՒՈՐ ՏԵՍԱԿԻ ԿԱՆԴԱՆԻՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

27. Շրջանային տոհմային զրքում զբանցելու համար կեն- դանիների ընտրությունը կատարվում է բոնիտրովկայի ժամա- նակ: Տոհմային զրքում զբանցելու համար ընտրված վոչխար- ները և այծերը զոտանիսիկ-բոնիտյորը մոցնում է ձև № 9 գ ցուցակում և ցուցակը ներկայացնում է հողբաժնին, իսկ տոհմա- յին բուծարաններ ունեցող շրջաններում՝ տոհմաբուծարանին:

28. Շրջնոգրաժնի զոտանիսիկը և տոհմաբուծարանի զոտանի- սիկը ստանալով ձև № 9 գ ցուցակը, ստուգում են առանձին կեն- դանիների վերաբերյալ տվյալները և յեթե ցուցանիշները համա- պատասխանում են Շ. Տ. Գ. պահանջներին, զբանցում են շրջա-

IV. ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ ՏՈՂՄԱՅԻՆ ԳՐՔՈՒՄ
ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԻՆ ԳՐԱՆՑԵԼՈՒ ԿԱՐԳԸ

ա) ՎՈՁԽԱՐՆԵՐԻ

36. Պետական միասնական տոհմային գրքում գրանցվում են հետևյալ ցեղերի զտարյուն կենդանիները.

1. Ռամբուլե բոլոր տիպերի
2. Պրեկոսներ
3. Տեղական (խորհրդային) մերինոսներ
4. Ավստրալիական մերինոսներ
5. Բալթասներ
6. Կարակուլներ:

37. Պետական տոհմային գրքում գրանցվում են 2 տարեկան և բարձր կենդանիները, վորոնք ունեն հայտնի ծագում հոր և մոր զծով, լավ եքստերյեր (աբտաքին տեսք), ամուր կոնստիտուցիա, տվել են սերունդ և բոնիտիրովկալի ժամանակ դասվել են տնտեսության ելիտ խմբին, ունեն բոնիտիրովկայի ընդհանուր գնահատական վոչ պակաս չորս զերոյից և ներքոնշյալ ցուցանիշներից վոչ պակաս մթերատվություն (տես տախտակ № 3):

ՏԱՆՏԱԿ № 3

	Ուղիեր — արտադրողներ				Մայրեր			
	Կենդանի քաշը 2 տարեկան և բարձր կերակրման	Տարեկան բերքի քանակը 2 տարեկ. և բարձր կերակրմ.	Վորակն ըստ բրադ-ֆորդի վոչ կողմի	Բուրդը միա-հավասարեցվ.	Կենդանի քաշը 2 տար. և բարձր կերակրման	Տարեկան բերքի քանակը 2 տար. և բարձր կերակրմ.	Վորակն ըստ բրադ-ֆորդի վոչ կողմի	Բուրդը միա-հավասարեցվ.
1. Ռամբուլե								
ա) Ասկանիական	85	9,0	60	7,5	58	6,0	64	7,0
բ) Կովկասյան	80	10,0	60	7,5	55	6,5	64	7,0
գ) Ամերիկյան	85	9,0	60	6,5	58	6,0	64	6,5
2. Տեղական (խորհրդային) մերինոսներ . . .	75	9,5	60	7,5	52	6,0	64	7,0
3. Ավստրալիական մերինոս . . .	70	7,5	60	7,5	50	5,0	64	7,0
4. Պրեկոսներ . .	95	7,0	60	7,5	65	5,0	60	7,0
5. Բալթաս	85	3,2			70	2,5		

նային տոհմային գրքում, նշանակելով զրանցման համարը և ամսաթիվը: Շրջ. տոհմ. գրքում գրանցված կենդանիների ձևակերպումը կատարվում է շրջհոգրածնի վարիչի ստորագրությամբ:

29. Ձև № 9 գ. ցուցակը պահվում է հոգրածնում առանձին թղթապանակների մեջ, վորպես Շ. Տ. Գ-ում կենդանիներին զրանցելու ճշտությունը հիմնավորող փաստաթուղթ:

30. Շրջանային հոգրածինը յերկու շաբաթվա ընթացքում հոգրածվարի ստորագրությամբ հաղորդում է կենդանու տիրոջը, գրությունը պահվում է տնտեսությունում իբրև հաստատող փաստաթուղթ, վոր կենդանին զրանցված է Շ. Տ. Գ-ում: Հոգրածնի հաղորդման հիման վրա տնտեսության տոհմային գրքում նշում է կատարվում կենդանու Շ. Տ. Գ-ում գրանցվելու մասին:

31. Վոչխարների և այծերի շրջանային տոհմային գիրքը տարվում է № 9 բ. ձևով ըստ առանձին ցեղերի, իսկ ցեղի ներսում՝ արտադրողներն առանձին, մայրերն առանձին:

Մանրություն: Շ. Տ. Գ-ում չեն գրանցվում այն կենդանիները, վորոնք ընտրված են յեղել բոնիտային հանձնաժողովի կողմից, սակայն վորոնց մասին ավայրները շրջհոգրածնի ղեկավարի կամ տոհմաբուծաբանի ղեկավարի կողմից ստուգելու ժամանակ պարզվել է, վոր չեն համապատասխանում Շ. Տ. Գ-ի պահանջներին:

32. Կենդանիները Շ. Տ. Գ-ում համարակալվում են հերթական համարներով ըստ առանձին ցեղերի, իսկ ցեղի ներսում՝ ըստ առանձին սեռի:

33. Շ. Տ. Գ-ում գրանցվող կենդանիները պետք աջ ախանջի կամ յեղչուրի վրա ունենան գույքային անհատական համարներ, վորոնք Շ. Տ. Գ-ի բլանկում գրվում են Շ. Տ. Գ-ի հերթական համարի կողքին: Կենդանու զրանցումը Շ. Տ. Գ. առանց գույքային համարի կարականապես արգելվում է:

34. Կենդանուն շրջանի սահմաններում կամ շրջանից դուրս վաճառելու գեպքում շրջանային տոհմային գրքում կատարվում է նշում — «վաճառված է _____ ամիս _____ որ 194 թ.

տնտեսություն»:

35. Շրջանային տոհմային գրքում գրված կենդանիներին թվի մասին հոգրածինը տարեկան յերկու անգամ — 1-ը հունվարի և 1-ը հուլիսի հաշվառվություն և ներկայացնում հանրապետական հոգժողկոմատին, ԽՍՀՄ Հոգժողկոմատի սահմանած ձևերով:

Հանրապետական հոգժողկոմատները հաշվառվությունների ամփոփագիրը ներկայացնում են ԽՍՀՄ Հոգժողկոմատին:

42. Պետական տոհմային գրքում գրանցելու համար կենդանուն անասնաբուժական մշակման յենթարկելը պարտադիր է, վորի արդյունքները գրվում են կենդանու անհատական քարտի վրա:

43. Սկզբնական արտադրական զոոտեխնիկական գրանցումներում, բոնիտիրովկայի տեղեկագրերում կամ քարտերում կենդանիներին վերաբերող վոչ ճիշտ ցուցանիշներ հայտարարելու դեպքում տեսուչը մերժում է տնտեսությանը կենդանուն պետական տոհմային գրքում գրանցելու համար, վորի մասին տեսչի կողմից կազմվում է ակտ, վորի մեկ օրինակը թողնվում է տնտեսությունում, մյուսն ուղարկվում է տվյալ տնտեսության ղեկավարող կազմակերպությանը (հողբաժին, խորհրտնտեսություն կամ տոհմաբուծարան և այլն) և յերրորդը պահվում է հանրապետական հողծողկոմատում: Կենդանուն պետական տոհմային գրքում գրանցելու համար տեսչի մերժումը սխալ համարելու դեպքում տնտեսությունը կարող է այդ մասին բողոքել հանրապետական հողծողկոմատ կամ ԽՍՀՄ Հողծողկոմատին կից տոհմային գործի և տոհմային գրքի գլխավոր տեսչության:

44. Կենդանիների զոոտեխնիկական գնումում կատարելուց և նրանց վորակական ցուցանիշներն ստուգելուց հետո, տեսուչը յուրաքանչյուր կենդանու համար լրացնում է մեկ օրինակ № 1 ձևի քարտ արտադրողների համար կամ № 2 ձևի քարտ մայրերի համար, ըստ անասունների համապատասխան տեսակի և յուրաքանչյուր կենդանուն գրոշմում է մարկայով և պետական տոհմային գրքի հերթական համարով:

45. Վոչխարների և այծերի պետական տոհմային գրքի մարկան և հերթական համարը գրոշմվում է ձախ յեղջյուրի վրա, յեղջյուր չունեցող կենդանիներին—ձախ ականջի վրա կախվում է հատուկ մետաղյա օղ (զինդ) նույն նշումով:

46. Պետական տոհմային գրքում գրանցվող կենդանիների համարակալումը կատարվում է հետևյալ կարգով՝ առաջին նշանը (տառով) ցույց է տալիս ցեղը և հետո գալիս է պետական տոհմային գրքի հերթական համարը: Համարակալումը յուրաքանչյուր ցեղի համար կատարվում է առանձին, իսկ ցեղի ներսում արտադրողների և մայրերի համար առանձին:

47. Պետական տոհմային գրքում կենդանիների գրանցումը հանրապետական հողծողկոմատի կողմից հաստատվելուց հետո հողծողկոմատը տոհմային պետական գրքում գրանցված կենդանի-

ների ցուցակն ուղարկում է համապատասխան շրջհողբաժին, իսկ կենդանու տեր տնտեսություններին կենդանուն գնելուց հետո մեկ ամսվա ընթացքում տալիս է ատեստատ (սուբսին կցված ձևով): Շրջանային հողբաժինը և կենդանու տեր տնտեսությունները ցուցակի կամ ատեստատի հիման վրա շրջանային տոհմային գրքում կատարում են նշում կենդանու պետական տոհմային գրքում գրանցվելու մասին (գրանցման ամսաթիվը և համարը):

Ծանոթություն: Վոչխարների և այծերի բոնիտիրովկայի տվյալները, վերոնք սովորաբար ատեստատում նշվում են բանալիով, գրվում են ուղղակի պարզ բառերով:

48. Հանրապետական Հողծողկոմատը տանում է ատեստատների րլանկների ճիշտ հաշվառում, հաշվի յե առնում նրանց յեղքը և կազմակերպում է նրանց պահպանումը, ինչպես արժեքավոր փաստաթղթերի:

49. Պետական տոհմային գրքում գրանցված կենդանիների փաստաթղթերում (քարտերում, ատեստատներում) ուղղումներ մտցրնելը առանց տոհմային գործի և տոհմային գրքի գլխավոր վարչության գիտության արգելվում է: Փաստաթղթերը, վորոնցում կատարվել են ուղղումներ կամ լրացումներ առանց տեսչի հաստատման (լրացումներում կենդանու անկման կամ տնտեսությունից դուրս գալու մասին կատարվող նշումից), համարվում են անվավեր:

50. Հանրապետական հողծողկոմատներում պետական տոհմային գրքում գրանցված կենդանիների համար տարվում է կարտոտեկա, առանձին ըստ ցեղերի, իսկ ցեղի ներսում, առանձին ըստ սեռական խմբերի:

Ծանոթություն: Պետական տոհմային գրքի տվյալների մշակման և հրապարակման հետ միասին ձև № 1 և ձև № 2 քարտերը միացվում են և կազմվում են առանձին գրքեր ըստ ցեղերի, սեռի և հերթական համարների:

51. Պետական տոհմային գրքում գրանցված բոլոր կենդանիները մտցվում են մատյանի (ռեեստրի) մեջ, վորը տարվում է ըստ ցեղերի, իսկ ցեղի սահմաններում առանձին՝ ըստ սեռական խմբերի: Կենդանու դուրս գալու դեպքում մատյանում և Պ. Տ. Գ-ի քարտում կատարվում է համապատասխան նշում: Մատյանը և քարտոտեկան հաճախակի համեմատվում են:

52. Հանրապետական հողծողկոմատում ամեն տարի կատարվում է պետական տոհմային գրքում գրանցված կենդանիների մթերատվության և տոհմական գործունեյության հաշվա-

առւմ: Այդ նպատակի համար խորհանդեսութիւնները պարտա-
ւոր են շրջանային հողըրաժիններին տեղեկութիւններ ներկայաց-
նելու պետական տոհմային գրքում գրանցված անասունների
մթերատվութեան և տոհմային գործունեութեան մասին: Կոլտուն-
տեսութիւնների և կոլտնտեսականների անասունների համար
հիշյալ տեղեկութիւնները ներկայացվում են շրջանային հողըրաժ-
նին բոնիտիրովային հանձնաժողովների կամ շրջ. գորտեխնիկնե-
րի կողմից:

Շրջանային հողըրաժինները, տվյալները շրջանային տոհմա-
յին գրքում մտցնելուց հետո, տեղեկութիւն են ուղարկում այդ
մասին հանրապետական հողժողովմատին:

Մանրագրում: Վոչխարների մթերատվութեան և տոհմային գործունեու-
թեան մասին տեղեկութիւնները շրջանային հողըրաժնին ներկայացնում
են հունվարի 5-ին:

53. Կենդանուն հանրապետութիւնից դուրս վաճառելու
դեպքում հանրապետական հողժողովմատը ձև № 1 կամ № 2
քարտերի պատճենն ուղարկում է այն հողժողովմատին կամ մար-
զային հողըրաժնին, վորտեղ փոխադրվել է կենդանին:

Պետական տոհմային գրքում գրանցված կենդանուն վաճա-
ռող անտեսութիւնը պարտավոր է տալ գնողին հանրապետա-
կան կամ մարզային հողըրաժնի կողմից տրված ատեստատը: Գըն-
ված կենդանու նշանակման վայրը հասնելու ժամանակ նոր տեղը
պարտավոր է կենդանուն հաշվառման յենթարկել շրջանային հող-
ըրաժնում: Վերջինս կենդանու տիրոջ փոփոխման մասին ատես-
տատում նշում անելու հետ միասին միաժամանակ հայտնում է
հանրապետական հողժողովմատին կամ մարզային հողըրաժնին
կենդանու ստացվելու և նոր տիրոջ անվան մասին:

54. Պետական տոհմային գրքում գրանցված կենդանիների
քանակի մասին հանրապետական հողժողովմատները տարեկան 2
անգամ—1-ին հուլիսի և 1-ին հունվարի հաշվետվութիւն են
ներկայացնում ԽՍՀՄ Հողժողովմատին, հողժողովմատի բնդուն-
ված ձևով:

V. ԲԱՐՁՐ ՄԹԵՐԱՏՈՒ ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԻ ԳՐԲԻ ՄԱՍԻՆ

55. Բացի պետական տոհմային գրքերից, ԽՍՀՄ Հողժողով-
մատին կից տոհմային գործի և տոհմային գրքի Գլխավոր տեսչու-
թեան կողմից տարվում է բարձր մթերատու մետիս և լավացրած
կենդանիների գիրք:

56. Բարձր մթերատու կենդանիների գրքում գրվում են
ըստ արտադրողականութեան և տոհմային հատկութիւնների
չտարբեր, մետիս և լավացրած մեծահասակ կենդանիները:

57. Պահանջները, վորոնց պետք է բավարարեն բարձր մթե-
րատվութեան գրքում գրանցվող կենդանիները, սահմանվում են
յուրաքանչյուր տարվա սկզբին ԽՍՀՄ Հողժողովմատի կողմից, հա-
մաձայնեցնելով մյուս ժողովմատների հետ, վորոնց իրավասութեան
տակ են գտնվում անասնապահական անտեսութիւնները:

58. Բարձր մթերատվութեան գրքի թեկնածութիւնները ար-
վում են տոհմային գործի և տոհմային գրքի տեսուչների կող-
մից, անտեսութեան դիմումի հիման վրա, կենդանիների ան-
միջական զննման և նրանց արտադրողականութեան տվյալների
ու միեւնոյն ժամանակ ցեղայնութեան, ինչպիսին սահմանված է
պետտոհմային գրքում կենդանիներին գրանցելու համար:

59. Բարձր մթերատվութեան գրքում գրանցելու ընտը-
ված արտադրողների և մայրերի համար, տոհմային գործի և տոհ-
մային գրքի տեսուչները № 1 կամ 2 ձևերով յերկու որինակից
քարտեր են լրացնում, վորոնցից մեկը ներկայացվում է տոհմային
գործի և տոհմային գրքի Գլխավոր Տեսչութեանը, իսկ յերկրորդը
պահվում է հանրապետական տեսչութիւնում:

60. Բարձր մթերատվութեան գրքում գրանցված կենդանի-
ների համար տարվում է առանձին կարտոտեկա և ռեստոր նույն
ձևով, ինչպես սահմանված է տանելու պետտոհմային գրքի համար:

61. Բարձր մթերատու կենդանիների գրքում գրանցվող ար-
տադրողները և մայրերը պետք է յեղջուրի կամ աղանջի վրա
ունենան անտեսութեան գույքային համարը: Կենդանիներին բար-
ձր մթերատու կենդանիների գրքում գրանցելու հերթական հա-
մար չի գրվում, ինչպես նաև այդ գրքում կենդանիները գրան-
ցելու մասին հանրապետական հողժողովմատի հրամանով չի
ձևակերպվում:

62. Տնտեսութիւններին, վորոնց անասունները գրանցվել են
բարձր մթերատու կենդանիների գրքում, հանրապետական հող-
ժողովմատը տալիս է վկայականներ պետական տոհմային գրքի
ատեստատի ձևով:

Սույն կանոնադրութեան հրապարակումով ԽՍՀՄ Հող-
ժողովմատի 14/VIII 1834 թ. հաստատված հրահանգը կենդանի-
ների տոհմային գրքերում գրանցելու մասին վերանում է:

[illegible]

Թաղգամեի՝
Ա. ԱԼԱՀՎԵՐԴՅԱՆ
Պատ. խմբագիր՝
Զ. ԲՈՂԻԲԵԿՅԱՆ
Տեխ. խմբագիր՝
Առ. ԴԱՍՊԱՐՅԱՆ
Սրբագրելի՝
Վ. ԱՎԱԴՅԱՆ

Գլավկուրի լիպոր՝ Ս.—440
 Հրատ. 528՝, պատվեր 272, ամբողջ 1000:
 Հանձնված է արտադրութեան 1940 թ.
 14, VI: Ստորագրված է տպագրութեան
 1940 թ. 20/VII

Հայ Եկեղեցւոյ տաճարի տապ., Յերկան, Լեւոնյան 66

ՀՀ Ազգային գրադարան



NL0378876

22.227

**ИНСТРУКЦИЯ
ПО БОНИТИРОВКЕ ТОНКОРУННЫХ,
ПОЛУГРУБОШЕРСТНЫХ, КУРДЮЧНЫХ
ОВЕЦ И ИХ МЕТИСОВ**
(с основными положениями по селекции)

Армгиз, Ереван, 1940 г.